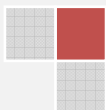

כַּנֶּף אִישׁ יְהוּדִי

מִצּוֹת תְּכֵלֶת בְּיָמֵינוּ

מִשָּׂא וּמִתֵּן מְקִיף בֵּין בְּנֵי תוֹרָה בְּזֵהוּי הַתְּכֵלֶת כְּחֶלְזוֹן הַמוֹרֶקֶס

פרשת שלח תשע"ו

הקדמה

אִוְדָה ה' בְּכָל לֵבָב בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעֵדָה גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂי ה' דְּרוֹשִׁים לְכָל חִפְצֵיהֶם. בְּמִקְהֵלוֹת בְּרָכּוֹ אֱלֹקִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל. אִוְדָה ה' מֵאֵד בְּפִי בְּתוֹךְ רַבִּים אֶהְלֵנוּ.

ומה נדבר עוד אל המלך שזיכנו במצוה נפלאה זו שדורות רבים לא זכו לה, רצה הקב"ה לזכות את ישראל ולפיכך הרבה להם תורה ומצוות. בַּעֲבוּר דְּבָרָךְ וּכְלָבְךָ עֲשִׂיתָ אֶת כָּל הַגְּדוּלָּה הַזֹּאת לְהוֹדִיעַ אֶת עַבְדְּךָ עַל כֵּן גִּדְלִתָּ ה' אֱלֹהִים כִּי־אֵין כְּמוֹךָ וְאֵין אֱלֹהִים זֹלָתְךָ בְּכָל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ בְּאָזְנֵינוּ. וּמִי כְעַמְּךָ כִּי־יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר הִלְכוּ־אֱלֹהִים לְפָדוֹת־לוֹ לְעַם וְלִשׁוֹם לוֹ שֵׁם וְלַעֲשׂוֹת לָכֶם הַגְּדוּלָּה וְנִרְאוֹת לְאֶרֶץ מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ לָךְ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וְאֱלֹהִיו.

ענין התכלת שזכינו בעזרת ה' ית' וית' שיתברר בדורנו אנו, ישנו קושי גדול בעצם העלאת הצד שנמצאה מצוה שעלומה כאלף שנה.

לאחר כל מה שנכתב בענין זה וכל הדו"ד, נראה שעיקר הטעם שלא התקבל חלזון המורקס - ארגמון קהה קוצים, אינו משום שלמדו ובדקו סוגיא זו על כל חלקיה והסיקו שלא הוא הדבר אשר דיבר לעשות, אלא מטעם 'השמרנות' שאנו דבוקים בה בצדק. וישנו גם 'כולם' בגלל 'כולם'.

כלומר, הדבר כל כך רחוק מדעתנו שייתכן שפשוט כדאי לזכות במצוה יקרה זו ולהטיל תכלת בציצית, לא רק משום שהוא משונה בעיני הסביבה, אלא הוא משונה בעיני עצמנו - אנו. הייתכן שאותה התכלת העלומה שרבים קשרוה עם הגאולה המקווה - נמצאה? לא פחות ולא יותר?

ובהיותי בענין נראה היה שלאחר שנכתבו מאמרים רבים לכאן ולכאן, נכון להניח את הענין כי מה שנכתב כבר - מוצה, ומה לנו כי נוסף¹?

אלא שבמחשבה נוספת נראה, שאדרבה, משום הטעמים שהועלו שהן המונע, יש לברר את אותן הטענות ולא לחדד דבר, ואף מי שלא שמע על כך ולא בירר את הענין לעומקו - יראה כי לא דבר ריק הוא, ובזה יראה שמצוה נפלאה שיש אפשרות לקיימה בכל רגע - ממש לא כדאי לאבדה.

פוק חזי כמה זמן מחשבה וממון משקיע יהודי ירא ה' באתרוג, בתקיעת שופר בנר חנוכה ובכל מצות ה', מי כעמך ישראל. ומה השתנה מצוה זו שהיכולת לקיימה הוא בכל עת ובכל שעה, ואיזה בגד יגן על האדם לאחר

¹ ולא אתאפק מלהזכיר לטוב ולברכה את הרה"ג המופלא ר' מאיר הלמן שליט"א שכתב חיבור מבורר ומזוקק שבעתיים בשם 'לבוש הארון', שכל הרואה משתומם על גודל ויקר העמל הבריור והדקדוק - הפורש לפני הקורא כל פרט ופרט במקורו וטעמו עד שהדברים מחוורים כשמלה: מהתורה והנביאים, מהנביאים לדברי חז"ל לכל מחלקותיהם ומהם לרבותינו הפוסקים. ולהבדיל אא"ה כתבי הגויים והמחקר במקורותיהם ובתרגומם המדויק, ולא השאיר פינה שלא עמד בה ובררה, סולת אחר סולת, נפה אחר נפה. עד שהטעים והוציא את התכלת בצבעה וביופיה, והכל בידי אמן, שבח כלי לאומן. מוכתר ביראת ה' ומצא חן בעיני אלוהים ואדם. יבורך מפי עליון וכל רואיו יאשרוהו. ברח' ה' חילו ופועל ידיו תרצה, וזכות מצה יקרה זו יעמוד לו לעד.

כֶּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

החיים מהדינים ר"ל? הבגד היחיד שיעלה איתו האדם לעולם העליון הוא הציצית, והעיקר שבעיקרים ויסוד הכל - זה מצות ה' יתברך! ולמה לא נבררה כראוי שמא בכל זאת ישנה אפשרות לקיימה? למה לא נשית ליבנו לזאת? המניעות שיש בזה הן באות ממקום אחר וכמו שכתבנו, ולכן ייתכן שישנה תועלת בחיבור בצורתו הנוכחית שהאדם החפץ במצוות יחשוב על הענין בכובד ראש, וייתכן שאף יעשה מעשה - אם לא ברבים על כל פנים בצנעה.

משום הנ"ל יש מקום להביא את הדבר בצורת דיון הלכתי - שאינו משל, אלא צירוף של טענות שנשמעו והועלו ותשובתן בצידן, להעלות עלי הכתב סוגיא זו כולל כל הטענות שהן אלו החוזרות ונשמעות מהשוללים, כגון: היכן גדולי ישראל? הרי כתוב נגנז? וכו' וכו' וכך בצורה של דו שיח נכון בין בני תורה ננסה לברר הדברים ועינא לשמיא נטלית שיעלה בידינו דבר ראוי בעזר ה', ולא נכשל ח"ו.

אף לאחר כן, עדיין מקננת מחשבה, הרי אמר שלמה 'מוכיח חכם על אזן שמעת', והאם אחרי קונטרס זה או אחר, חלקים מהחיבור יחלו להטיל תכלית? הרי כל כך רחוק הוא.

אבל ייתכן מאוד שכל ענייני הקדושה - כידוע בשם אדוננו הגר"א ע"ה - דרכה בקמעא קמעא ולאחר שכמה וכמה ת"ח שהחלו ופרצו לטוב בענין זה, נענה אנן אבתריה לאלו החפצים לשמוע, ואף אם יהודי אחד יקיים מצוה זו והיה זה שכרנו.

קונטרס זה נכתב בצורה קלה לקריאה הן מבחינת התוכן והן מבחינת הסגנון, משה - הוא כמשל שאומר ומסביר את דברי התורה. שמשון - גיבור בגבורה במלחמתה של תורה. דן - דן ידין עמנו כאחד שבטי ישראל ואינו מניח עד שמבורר הדבר לאשורו.

וכאן נישא ליבנו בתפילה לא-ל רחום וחנון, כשם שזיכיתנו לקיים את מצות ועשו להם ציצית, כן תזכנו לראות בשובר לציון ברחמים, וקרוב יום אשר הוא לא יום ולא לילה ואשי ישראל ותפילתם באהבה תקבל ברצון.

דו – שִׁיחַ בְּעֵינֵי הַתְּכֵלֶת תַּחֲלָתוֹ שֶׁל דִּיוֹן

יום ראשון.

שְׁמִשׁוֹן: שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם ר' מִשֶּׁה וְר' דָּן.

מִשֶּׁה וְדָן: שְׁלוֹם וּבִרְכָּה.

שְׁמִשׁוֹן: ר' מִשֶּׁה! אֲנִי רוֹאֶה נִכּוֹן? גַּם אַתָּה הִצְטַרַּפְתָּ לְקַבּוּצָה הַתְּמַהוּנִית שֶׁל לֹבֶשֶׁי הַתְּכֵלֶת? אֵין לָךְ מָה לַעֲשׂוֹת?

מִשֶּׁה: אֵינֶנִּי יָכוֹל לְהִשְׁתַּיֵּף לְקַבּוּצָה זוֹ, מִשּׁוּם שֶׁהִיא אֵינְנָה. כַּמָּה וְכַמָּה אֲנָשִׁים לָמְדוּ אֶת הָעֵנָן וְהִגִּיעוּ לַמִּסְקָנָה וְאֵינָם שׂוֹיִכִּים זֶה לָזֶה.

דָּן: קַבּוּצָה, לֹא קַבּוּצָה... מָה קוֹרֶה לָךְ אִיךָ הִגַּעְתָּ לַשְּׁטוּת זוֹ, מָה לָךְ ר' מִשֶּׁה אַבְרָהָם ת"ח לְהַנְהִיגָה מִשְׁנָה שְׂכָזוֹ?

מִשֶּׁה: לֹאט לָךְ ר' דָּן, בָּאֵם תִּרְצוּ אֲדוֹן עִמָּכֶם בְּכָל סִגְיָא זוֹ לְפָרְטִיָּה, שְׁנָה כַּמּוֹכֵן יָקָח זְמַן. אַף בְּנוֹגַע לְדַבְרֵי ר' דָּן שֶׁזוֹ הַנְּהִיגָה מִשְׁנָה – מִמָּה נִפְשָׁה: אִם זוֹ מִצְוָה דְּאוֹרֵי תֵּא הָרִי עַל זֶה כָּתֹב הָרַמְ"א בִּסְעִיף הָרִאשׁוֹן: "וְלֹא יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי בְּנֵי אָדָם הַמְּלַעֲיָגִים עָלָיו בַּעֲבוּדַת ה' יִתְבָּרַךְ" ח"ו לֹא לְקַיֵּם מִצְוָה מִפְּנֵי שְׁנָה "מִשְׁנָה", וְע"ז אָמְרוּ: הָיוּ מְחַשְׁבִּים

כִּנְיָ אִישׁ יְהוּדִי

הַפֶּסֶד מִצִּוָּה כְּנֻגַּד שְׂכָרָה². וְאִם אֵין זֶה מִצִּוָּה, אֵין זֶה אֲפִילוֹ הִנְהָגָה מְשֻׁנָּה, אֲלֵא מַעֲשֵׂה קוֹף בְּעֵלְמָא.

שְׁמִישׁוֹן: עִם כָּל הַכְּבוֹד אַתָּה הִיָּחִידִי שְׁמִינִין בְּמִצְוֹת דְּאוֹרִיתָא? אֲמַנָּם אַבְרָהָם יִר"ש הִנָּה אַף אַתָּה מְכַרִּיז בְּזֹאת שְׁכוּלָם טוֹעִים רַק אַתָּה "הַמִּבִּין הַגָּדוֹל", מַה עִם כָּל בְּנֵי הַתּוֹרָה? מַה עִם גָּדוֹלֵי הַדּוֹר?

מַעֲשֵׂה: מִבִּין אֲנִי אֵת כְּאַבְרָהָם ר' שְׁמִישׁוֹן. בְּכָל אֲפֹן הַרְשָׁה לִי לְשֹׂאוֹל: אַתָּם ר' שְׁמִישׁוֹן וְר' דָּן לְמַדְתֶּם וְחִקְרַתֶּם סְגִיָּא זֶה? שְׁמִישׁוֹן: לֹא כָּל כָּךְ.

דָּן: הָאֲמַת שְׂרָאִיתִי כַּמָּה מְאֲמָרִים לְתוֹמְכִים וְלַמְתַּנְגָּדִים, וְלַמְתַּנְגָּדִים יֵשׁ טַעֲנוֹת חֲזָקוֹת מְאֹד.

מַעֲשֵׂה: אַף חוּץ מִלְקָרָא כַּמָּה עֲלוֹנִים מְזַדְמָנִים, כַּמָּה זְמַן הִשְׁקַעְתָּ כְּדֵי לְהַקְיָא הֵיטֵב אֵת הַנוֹשֵׂא עַל פִּי חַז"ל וְהַפּוֹסְקִים, וּבְכִרְוֹר הָעֲבָדוֹת? דָּן: הָאֲמַת שְׁלֹא עֲמַדְתִּי עַל הָעֲנָן.

מַעֲשֵׂה: לְדַעְתְּכֶם כַּמָּה מִבִּין אַבְרָהָם הַכּוֹלֵל שְׁהִנָּח לְוִמְדִים וּבֵית הַכְּנֻסֶּת בּוֹ אַתָּם מְתַפְּלִים אוֹ סֵתֶם יְהוּדִים טוֹבִים שְׂאֵתֶם מְכִירִים בֵּין אֵלֹהֵי שְׁתוֹרְתֶם אוֹמְנוֹתֶם וּבֵין אֵלֹהֵי הַקּוֹבְעִים עֲתִים לְתוֹרָה וְהַתּוֹרָה בְּרֹאשׁ מַעֲיִינֵיהֶם, לְמַדּוֹ וְחִקְרוֹ לְעֵמֶק אֵת עֲנִין הַתְּכַלֵּת? שְׁמִישׁוֹן: כְּכָל הַנִּרְאָה אַף אֶחָד.

דָּן: מִסֵּתְמָא ר' שְׁמִישׁוֹן צוֹדֵק, גַּם לְגַבִּי הַמָּקוֹם שְׂאֲנִי לְוִמְדָא וּמִתְפַּלֵּל.

מַעֲשֵׂה: וְזֶה הַתְּשׁוּבָה גַּם בְּקִשְׁרָא לְכּוֹלֵל וּלְבִיהִכְנ"ס שְׂאֲנִי לְוִמְדָא וּמִתְפַּלֵּל... אִם כֵּן כְּכָל הַנִּרְאָה זֶה גַּם הַמַּצֵּב בְּשֹׂאֵר מְקוֹמוֹת הַתּוֹרָה, שְׁכַמְעֵט אַף אֶחָד לֹא לְמַדּוֹ וְחִקְרָא אֵת הַתְּכַלֵּת בְּרִצְיוֹנוֹת.

דָּן: כְּכָל הַנִּרְאָה זֶה בְּאֲמַת כָּךְ.

² וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים בְּמִסְכַּת עֵדוּיוֹת (פ"ה): "עֲקִבְיָא בֶן מִהֶלְלָאֵל הֵעִיד אַרְבַּעַה דְּבָרִים אָמְרוּ לוֹ עֲקִבְיָא חֲזוֹר בָּךְ בְּאַרְבַּעַה דְּבָרִים שְׁהִיִּית אֹמֵר וְנִעְשָׂךְ אֵב בֵּית דִּין לְיִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶן מוֹטֵב לִי לְהַקְרָא שׁוֹטֵה כָּל יְמֵי וְלֹא לִיעֲשׂוֹת שְׁעָה אַחַת רָשָׁע לְפָנֶי הַמָּקוֹם".

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

מֵשָׁה: אֵין אוֹמְרִים לְמִי שְׁלֹא רָאָה אֶת הַחֹדֶשׁ שֶׁיָּבֵא וַיַּעֲד אֶלָּא לְמִי שֶׁרָאָהוּ (נדה ז:).
אֵין שׁוֹם רֹא'ה מָה עוֹשִׂים אֲנָשִׁים לְגַבִּי דְּבָר שְׁלֹא לְמַדּוּהוּ, וְאַסְפֵּר לָכֶם שְׁפָאֲשֵׁר זְכִיתִי
בס"ד לְלַמֵּד אֶת הָעֶנְיָן, נִגְשָׁתִי לְכַמָּה ת"ח וְכָלֶם כָּאֶחָד אָמְרוּ מִפְּרָשׁוֹת שְׁלֹא תִקְרוּ וְלֹא
לְמַדּוּ אֶת עֶנְיָן הַתְּכֵלֶת. רַק אֶחָד מֵהֶם קָרָא חוֹבֶרֶת אַחַת.

דָּן: וְאוֹתוֹ ת"ח שֶׁרָאָה חוֹבֶרֶת זֹו?

מֵשָׁה: אָמַר מִפְּרָשׁוֹת שֶׁאֵין תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה מִדּוּעַ לֹא מְטִילִים תְּכֵלֶת בְּכַגֵּד. וְלוֹ מִטַּעַם
סִפְקָא.

שְׁמִישׁוֹן: אַתָּה אוֹמֵר בְּקִצּוֹר 'כָּלֶם' בְּגִלְל 'כָּלֶם', אֲדָּה מָה עִם רוּעֵנוּ גְדוּלִי הַדּוֹר שֶׁאֲנוּ סְרִים
לְמַרְוֹתָם? וְכַמָּה שְׁאֵתָה ר' מֵשָׁה לְאַחֲרוֹנָה דְּבִרְתָּ בְּלֵהִט בְּעֶנְיָן, הֵם לֹא יוֹדְעִים מָה שְׁאֵתָה
יודע?

מֵשָׁה: רָאָה ר' שְׁמִישׁוֹן נִכְנָסֶת לְעֶנְיָן רְגִישׁ מְאֹד, אֲדָּה אִם זֹהִי תוֹרָה מְחַיִּיבִים אֲנוּ לְלוּמְדָהּ,
אִם זֹו הִיָּתָה הַשְּׁקָפָה, הַנְּהֻגָה וְכַדּוּמָה זֶה גְדוֹן אַחֵר.

דָּן: ר' מֵשָׁה מָה קוֹרָה לָהּ? שְׁאֵתָה תֹאמַר זֹאת? הֵאֵם אַתָּה מְמַשְׁמַע לְגְדוּלִי הַדּוֹר רַק
בְּהִשְׁקָפָה וְלֹא בְּהִלְכָה?

מֵשָׁה: אִם נִשְׁאִיר שְׁיִחְתֵּנוּ בְּמָקוֹם הַזֶּה, ח"ו יָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ כָּפִי שְׁאֵמְרָתָ עֲכָשׁוּ ר' דָּן,
כְּמוֹכָן שֶׁאֵין זֹו כְּוִנָּתִי. בְּאֵם הַנֶּכֶם מְעַנְיָנִים, בּוֹאוּ וְאַפְרִט מָה שֶׁיֵּשׁ לוֹמֵר בְּזֶה וּמִתְחַיֵּב אֲנִי
בְּלִי גִדֵּר לְעֻנּוֹת עַל כָּל פֶּרֶט וּפֶרֶט וְלֹא לְהִתְחַמֵּק מִשׁוּם נִקּוּדָה שְׁהִיא.

דָּן: לֹא יוֹעִיל לָהּ ר' מֵשָׁה! אֵינֶנִּי מְעַנְיָן לְשִׁמּוּעַ דְּעָה שְׁהִיא הַפֶּה מְגְדוּלִי הַדּוֹר, וְאֵינֶנִּי
מוֹכֵן לְשִׁמּוּעַ שׁוֹם חֲלוּק בְּמַשְׁמַעַת לְגְדוּלִי הַדּוֹר בֵּין הִלְכָה לְהִשְׁקָפָה ח"ו.

מֵשָׁה: אֲשַׁאל אוֹתָהּ אֶת הַשְּׁאֵלָה הַבָּאָה: אִם בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת, הַמַּג"א סִבֵּר דְּבָר מְסִים
לְהִלְכָה, וְכַמָּה מְגְדוּלִי הַדּוֹר שֶׁל הַיּוֹם סוֹבְרִים אַחֲרָתָּה, דְּעַתּוֹ שֶׁל הַמַּג"א נִדְּחָתָה
מִהִלְכָה?

דָּן: ח"ו! לֹא תִהְיֶה כְּזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל! גַּם אִם יֵשׁ רִשׁוֹת לְחִלּוּק, אֲדָּה ח"ו לוֹמֵר שְׁגְדוּלִי הַדּוֹר
בְּזַמְנֵנוּ הֵם 'מַחֲק' לְמַגֵּן אֲבָרָהֶם! אֲדָּה לֹא שְׁמַעְתִּי שְׁהַמֵּגֵן אֲבָרָהֶם דָּן בְּעֶנְיָן הַתְּכֵלֶת.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

שְׁמִשׁוֹן: אֵינֶנִּי מְסַכֵּם אִתָּךְ ר' דָּן, יִתְכַּן בְּהִלְכָּה שְׂדֵעָה מְסִימָת שֶׁל גָּדוֹל בְּאַחֲרוֹנִים עַל אֵף גְּדוּלָתוֹ הַעֲצוּמָה – לֹא קִבְּלוּ לְהִלְכָּה, וְהַעוֹשָׁה כְּדַבְּרֵי הַיּוֹם אֵינּוּ אֲלֵא מִן הַמַּתְמִיָּהִים!

מִשָּׁה: נִנְסָה לַעֲשׂוֹת סֵדֶר, אִתָּה הוֹדִית ר' דָּן, שֵׁישׁ בֵּין הִלְכָּה לְהִנְהֶגָה לְגַבֵּי דוֹרוֹת שְׁלִפְנֵינוּ, שְׁבַעֲנֵן הִנְהֶגָה אֵין לָנוּ רְשׁוֹת לֹמֵר: ר' עֲקִיבָא אֵיגֵר הִנְהִיג אַחֲרַת וְאֵנִי הוֹלֵךְ כְּדַרְכֵּיו. זוֹ עֲזוּת פָּנִים בְּגְדוּלִי וּמִנְהִיגִי הַדּוֹר. אֵף בְּעֵנֵן הִלְכָּה אִם כַּמָּה מִהֶאֱחָרוֹנִים דְּבָרוּ בְּנוֹשָׂא מְסִיָּם, גַּם אִם גְּדוּלִי הַדּוֹר הֵנָּה וְהַדּוֹר הַקּוֹדֵם סוֹבְרִים אַחֲרַת עֵדִין דַּעַת הֶאֱחָרוֹנִים תִּזְקֶה כְּצוּק אֵיתָן לְהִלְכָּה וּלְמַעֲשָׂה. אָמְנָם צוּדֵק ר' שְׁמִשׁוֹן שֵׁישׁ מִשָּׁג בְּהִלְכָּה שְׂדֵעָה מְסִימָת נִדְחָתָה. אֲבָל זֹאת בְּמָקוֹם שֶׁהַפּוֹסְקִים כָּתְבוּ לְהַדְיָא שְׂדֵעָה זוֹ דְּחוּלִי הִיא, אֵף בְּמָקוֹם שְׂדֵעַת גָּדוֹל בְּאַחֲרוֹנִים לֹא נִדְחָתָה מִהִלְכָּה, אִם יִשְׁנֹו גָּדוֹל מִיִּשְׂרָאֵל בְּיָמֵינוּ שֶׁלֹּא קִבְּלוּ אֶת דְּבָרֵינוּ – לֹא יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁהַעוֹשָׁה כְּדַבְּרֵי אוֹתוֹ גָּדוֹל בְּאַחֲרוֹנִים הוּא מְזַלְזֵל בְּגְדוּלִי יִשְׂרָאֵל.

הָאֵם רְאִיתֶם אֵיזָה שֶׁהוּא פָּסֵק מִפּוֹסְקֵי הַדּוֹר הֶאֱחָרוֹן שְׁנִדְחוּ דְּבָרֵי הֶאֱחָרוֹנִים בְּעֵנֵן הַתְּכַלָּת מִהִלְכָּה?

דָּן: אֵנִי חוֹזֵר לְשִׂאלָתִי אֵיזָה אַחֲרוֹנִים דְּבָרוּ בְּעֵנֵן הַתְּכַלָּת?

מִשָּׁה: חוֹזֵר אֵנִי עַל דְּבָרֵי... אֵין אֲפִשְׁרוֹת לַדַּעַת אִם מְקִימִים אוּ מְבַטְלִים מ"ע גְּמוּרָה מִן הַתּוֹרָה, אֲלֵא רַק ע"י לְמוֹד כָּל הַעֲנֵן לְעַמֵּק, וְאוּלִי כִּיעַת בְּבִין הַזְּמָנִים תַּתְּפִּנוּ לָזֶה וְתִזְכּוּ לְמִים מַצֵּה יִקְרָה זֶה.

דָּן: אֵף הַסְתַּקְרָנְתִּי בְּיוֹתֵר מִי מִהֶאֱחָרוֹנִים מְדַבֵּר בְּעֵנֵן זֶהוּי הַתְּכַלָּת.

מִשָּׁה: עַל הַחֲוֹת יָאִיר שְׁמַעְתָּ?

דָּן: וּדְאִי! מְגְדוּלִי גְּדוּלִי הֶאֱחָרוֹנִים. אֲבָל אֵיךְ יִתְכַּן שְׂדֵעַר בְּעֵנֵן הַתְּכַלָּת שֶׁהַתְּגָלָה רַק בְּעֲשָׂרוֹת שָׁנִים הֶאֱחָרוֹנוֹת?

מִשָּׁה: הוּא כָּבֵר כָּתֵב שְׂדֵג הַפּוֹרְפּוֹר הוּא תְּלִזּוֹן הַתְּכַלָּת, וְאֵינּוּ הִיחִיד. וּבּוֹדְאִי שְׁתִּשְׁאֵל מִהוּ הַפּוֹרְפּוֹרָא, מִנֵּין שְׂמַדְבֵּר בָּזֶה וְכו', לָכֵן חוֹזֵר אֵנִי שׁוֹב עַל דְּבָרֵי: צָרִיךְ לִרְאוֹת וּלְלַמֵּד אֶת הַעֲנֵן מִסּוּדוֹתָיו וְשׁוֹרְשָׁיו עַד סוּפוֹ.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

מלבד זאת מחילה מכבודכם, בכל ענין וענין בחלקי ההלכה מבררים אתם כבני תורה, מה אומרים הפוסקים ומהי ההלכה: ד' מינים, מזוזה, חמץ בפסח וכו' וכו' יקצר המצאע, ואינכם מבררים רק 'מה אומרים היום', ובענין התכלת בלי שום ידיעה מקדמת, זהו נושא למתמיהים, ולכלם ברור שגדולי הדור 'הכריעו'?

דן: מה לה ר' משה, מה הקשר בין זה לזה? בשאר המצוות ישנם הלכות פסוקות וברורות מפל הפוסקים עד ימינו, אבל בענין התכלת הרי זהו דבר שהתגלה רק עתה ובזה מצפים אנו לשמוע מה דעת גדולי הדור!

משה: אדרבה ואדרבה, קל וחמר הדבר, אם בשאר המצוות שכל הת"ח שבדור עוסקים בענין מנערוותם, אם כמה מגדולי האחרונים כתבו הלכה - גם אם גדולי דורנו יסברו אחרת כל עוד שדעת אותם האחרונים לא נדחתה - היא קימת ומעשית לגמרי, בדבר שלא היה יכולת לקיים עד עתה שודאי לא כלם חקרו זאת ויש שאין בידם לחקור ולבדק וכו', בזה נועל אתה את כל מה שאמרו גדולי האחרונים - קדושים אשר בארץ המה, שכתבו בברור מהו התכלת - ודבריהם נדחו? אתמהא!

דן: אף על פי כן, הרי ישנם גדולי הדור וכל מסקנה שתסיק הם יודעים לא פחות טוב. אנא תישוב את הענין לשיטתך.

משה: אומר שוב הענין הוא רגיש מאד, משום שכלנו חרדים לדעתם ולכבודם של חכמי התורה אלא שחובה עלינו לדעת מה התורה מצוה בכל פרט והאם פאן יש הוראה לפי כללי ההוראה בפוסקים וכו' או שאדרבה יש פאן הוראה שזו התכלת כפי שדברנו. אלא מאי אתה שואל שאלה בסברא היא? יתכן שהחכמים לא יודעים מה שאינם חכמים יודעים? בודאי שצריך לתן את הדעת על כך, אבל משנה איננה זזה ממקומה מה על פי התורה הקדושה מחייבים לעשות בכהאי גוונא, ואנחנו באנו להוכיח שגדולי האחרונים הכריעו וגדולי דורנו לא הכריעו להפך. ולא אותה ר' דן צריך לשכנע שכאשר תפצים לדעת מה דעת התורה פותחים רמב"ם שלחן ערוך ופוסקים ולא עתון...

דן: אבל אתה מסכים שצריך לתת את הדעת על שאלה קשה זו.

משה: נכון, ולכן אי"ה אענה לה, אבל על כך בסוף כל הדברים נדון, משום שאם אצליח להוכיח שגדולי האחרונים סברו שחלזון המורקס הוא התכלת, קשיא מדוע

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

גְּדוּלֵי דוֹרָנוּ לֹא רוֹאִים אוֹתָם בְּעֵינָיו זֶה הִיא צְרִיכָה יָשׁוּב. אָבֵל כָּפִי שְׁאִמְרָנוּ הָעֶקֶר הוּא מָה חֻכְמֵי הַתּוֹרָה שְׂבִכָל הַדּוֹרוֹת כּוֹלָל הַדּוֹר הַזֶּה הַכָּרִיעוּ לְהִלָּכָה וְעַל כֵּן אִי"ה נֶעֱמַד בְּעֶקֶר הַדְּבָרִים. וְאֵנוּ הַקְטָנִים נִנְסָה לְהִבִּין עֵינָיו זֶה שְׂכּוֹאֵב לָךְ כִּבְנֵי תּוֹרָה רַבִּים אַחֲרֵים.

שְׁמִשׁוֹן: וַיְמָה אֶתָּה מִיִּשָּׁב, מִדּוּעַ הַבְּנֵי תּוֹרָה סְבִיבָנוּ שְׁיֵשׁ בִּינָדָם לְבָדוּק – לֹא בּוֹדְקִים, הֵיכֵן נַעֲלָמָה הִירָאֵת שְׁמִים שֶׁל כָּל הַיְּהוּדִים הִירָאִים סְבִיבָנוּ?

מִשָּׁה: הַתְּשׁוּבָה לְכָךְ אֵינָה הַלְכָתִית כָּלֵל וְעֶקֶר, הַסִּבָּה לְכָךְ הִיא הַשְׁמָרְנוּת שְׁאֵנוּ כ"כ דְּבוּקִים בָּהּ – וּבְצִדָּקָה, וּבְרוּר שְׁדִרְךָ הַשְׁמָרְנוּת הִיא שְׁמָרָה עָלֵינוּ בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים. אֵלּוּ שְׁאֵהָבוּ כָּל דָּבָר חֲדָשׁ, הִגִּיעוּ לְמִקְוֵמוֹת לֹא טוֹבִים ר"ל. עכ"פ הִימָנִיעַ בְּשׁוֹרְשׁוֹ הוּא טוֹב וְנִכּוֹן, אִךְ בְּשׁוּם אִפֶּן הַנִּהְגָּה זֶה לֹא יְכוּלָה לְפִטֹר מִמַּצּוֹת עֲשֵׂה וּבּוֹדָאִי לֹא לְהַכְרִיעַ שְׁאִין זֶה הַתְּכַלֵּת! כַּמּוֹכֵן שְׁצָרִיד לְגִשֵּׁת לְנוֹשֵׂא חֲדָשׁ שְׂכָזָה בְּזִהְיוֹת עֲצוּמָה, אָבֵל אַחֵר הַזִּהְיוֹת וְהַבְּדִיקָה הַמְּדַקְדָּקֶת צָרִיד לְהִגִּיעַ לְהַכְרָעָה.

וְאוּלֵי אֲשָׁאֵל אֶתְכֶם מִדּוּעַ לֹא בְּדַקְתֶּם עַד הַיּוֹם?...

דָּן: אוֹדָה עַל הָאֲמִת עֲצָם הַעֲלָאת הָעֵינָיו הִנֵּה נִרְאָה בְּעֵינָיו תְּמַהוּנִי שְׁאִין לוֹ אַחֲזִיזָה.

שְׁמִשׁוֹן: גַּם חֲלָף בִּי הִרְהוּר עַל הָעֵינָיו אֲמִרְתִּי בְּלִבִּי מָה שְׁשָׂאֵלְתִּי אוֹתָךְ... מָה עִם גְּדוּלֵי הַדּוֹר מָה עִם בְּנֵי הַתּוֹרָה.

מִשָּׁה: אֵת אֲשֶׁר הַקְלָתִי הַחֲמִרְתָּם, הַבְּנֵי תּוֹרָה לֹא בּוֹדְקִים זֹאת, מִשׁוּם שְׂבִיבֵי הַתּוֹרָה לֹא בּוֹדְקִים זֹאת...

שְׁמִשׁוֹן: ר' דָּן שְׂמָא נִשְׁמָע?

דָּן: הֲרִי כָּתוּב שֶׁהַתְּכַלֵּת בְּכָלֵל נִגְנָז! מָה יֵשׁ כָּאֵן לְדוֹן?

מִשָּׁה: עַל הַכֹּל נִדְבָר אִי"ה, בְּכָל אִפֶּן כִּדִּי לְהַרְגִיעַ אוֹתָךְ, אוֹמֵר לָךְ עוֹד לְפָנֵי הַהַקְדָּמָה, הַרְמֵב"ן כּוֹתֵב שְׁיֵשׁ תְּכַלֵּת בִּימְיוֹ!

דָּן וְשְׁמִשׁוֹן: הַרְמֵב"ן? הֲרִי כָּתוּב שְׁנִגְנָז?

מִשָּׁה: כֵּן, כָּךְ כּוֹתֵב הַרְמֵב"ן וַיֵּשׁ עוֹד מָה לוֹמֵר בְּכּוֹנֵת הַמְּדַרְשׁ 'נִגְנָז'. אִךְ הַחֲלָטָנוּ לְלַמֵּד בל"ג אֵת הָעֵינָיו מִתְחַלְתּוֹ, לוּלִי זֹאת – הוּא וְכּוֹחַ לֹא תְּכַלִּית.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

קָחוּ בְחֻשְׁבוֹן שֶׁהַהוֹכָחָה עַל כָּף וּמִצּוֹי הָעֵנָן יִקַּח כִּמָּה שָׁעוֹת וְאַפִּילוּ כִּמָּה יָמִים. זֶה מִחִיר מְאֹד 'מִשְׁתַּלֵּם' לְמִצּוֹת עֲשֵׂה בְּכָל רָגַע.

לְפָחוֹת הֶסְכְּמָתָם:

- א. שְׁמַבְנֵי הַתּוֹרָה וְאַפִּילוּ ת"ח שְׂבָהֶם, אֵין לְהַבִּיא רֶאָי' אִם לֹא בָדְקוּ אֶת הָעֵנָן, וְרַבֵּם הַמְּכַרִּיעַ לֹא בָדְקוּ.
- ב. אִם גְּדוּלֵי הָאַתְרוּגִּים כָּתְבוּ דְּעָה לְהַלְכָה, כָּל עוֹד שֶׁהַפּוֹסְקִים מִהַדוֹר הָאַתְרוּן לֹא כָתְבוּ שְׁדַבְרֵיהֶם גְּדָחוּ מִהַלְכָה, פָּשׁוּט וּבִרְוֹר שְׁדַעַת הָאַתְרוּגִּים לֹא גְדָחְתָה מִהַלְכָה לְמַעֲשֵׂה. וְהַנּוֹהֵג כְּדַבְרֵיהֶם אֵינוֹ מְזַלְזֵל בְּחֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל ח"ו.
- ג. כְּדִי לְדַעַת אִם מְקִימִים מִצְוָה אוֹ מְבַטְלִים ח"ו, חוֹבָה לְבַרֵּר לְלַמֵּד וְלְבַדּוֹק.

גְּדֵל מַעֲלַת מִצְוֹת צִיצִית עִם תִּכְלַת

מִשָּׁה: כִּמָּה מְלִים עַל מִצְוָה יְקָרָה זוֹ: חַז"ל אָמְרוּ עַל כִּמָּה מִצְוֹת "שְׁקוּלָה כָּכָל הַמִּצְוֹת", אִךְ מִשְׁמַע בְּגַמ' שֶׁעַל מִצְוֹת צִיצִית נֶאֱמַר שְׁקוּלָה כָּכָל הַמִּצְוֹת כְּפִשְׁוֹטוֹ מִמֶּשׁ (נִדְרִים כה.): 'וְלִשְׁבַּע יִתְהוֹן דְּמִקְיָמִיתוֹן כָּל מִצְוֹת? מִשְׁמַע מִצְוֹת צִיצִית, דָּאֵמַר מַר: שְׁקוּלָה מִצְוֹת צִיצִית כְּנֻגָד כָּל מִצְוֹת שְׁבִיתוֹרָה', ע"כ. וְהָרִי הַגַּמ' לֹא דִבְרָה שֶׁם בְּגֵדֵל מַעֲלַת הַצִּיצִית, אֲלֹא שֶׁאֵלָה הַגַּמ' שֶׁם שְׁמִשָּׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם יֹאמַר לִישְׂרָאֵל שְׁמִשְׁבִּיעֶם עַל כָּל הַמִּצְוֹת, וְע"ז הַגַּמ' אוֹמֶרֶת שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַכּוֹנֵה לְכָל הַמִּצְוֹת, אֲלֹא הָיָה סְבוּר שְׁכּוֹנַת מִשָּׁה עַל מִצְוֹת צִיצִית בְּלִבָּד, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כָּכָל הַמִּצְוֹת.

עוֹד אָמְרוּ בַּזוֹה"ק: פְּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (כג.): ...וְהָאֵי אֵיהּ עוֹנָשָׁא דְּאָדָם וְכָל מֵאן דְּמִקְנִים כְּקוּדִין דְּאוֹרִייתָא כְּאֵלוֹ הוּא לְבִשׁ לְשְׁכִינְתָּא בְּלִבוּשָׁא, וּבְגִין דָּא אוֹקְמוּהָ בְּכִסּוּיָא דְּצִיצִית (וּתְפִילִּין) (שְׁמוֹת כ"ג) כִּי הִיא כְּסוּתוֹ לְבִדָּה הִיא שְׁמֶלְתוֹ לְעוֹרוֹ בְּמָה יִשְׁכַּב בְּגִלּוּתָא וְהָא אוֹקְמוּהָ, ע"כ.

וּמִסְתַּבֵּר שֶׁאִם מְדַבֵּר בְּעֵנָן הַכְּלָלִי, גַּם הִיְהוּדִי הַפְּרָטִי שְׁלֹבֶשׁוּ, זֶה הַבְּגָד הַיְחִיד שֶׁלְאַחַר מָאָה וְעֶשְׂרִים יָגֵן עַל הָאָדָם וְיִצִּילוֹ מִהַדִּינִים. וַיַּעַל הַכָּל זֶה מִצְוֹת ה' יִתְפַּרֵּד! אִם הָיוּ מַצִּיעִים לְאָדָם עַל כָּל יוֹם שְׁלֹבֶשׁוּ סְכּוּם גְּדוֹל שֶׁל \$ 67,000, מֶה הַיְחָס שֶׁלּוֹ הָיָה לְדַבֵּר זֶה? וְהָרִי יְכוּלִים אָנוּ לְקַיֵּם מִצְוָה יְקָרָה זוֹ כָּל רָגַע לֹא שׁוּם מֵאֲמָץ, כְּמַעַט אֵין מִצְוֹת

כַּנֶּף אִישׁ יְהוּדִי

נָשִׁישׁ אֶפְשָׁרוּת לְקִימָם בְּכָל רִגַע, אִם כְּשֶׁהָאָדָם אֵינוֹ עוֹשֶׂה דְבָר. וְיָדוּעַ עַל מֶה בָּכָה
אֲדוֹנָנוּ הַגָּדוֹל "א" ע"ה קוֹדֶם פְּטִירָתוֹ.

דָּן: זֶה הָרִי בְּרוּר שְׁאֵם זֶהוּ הַתְּכֵלֶת, זֶה מִצְוָה גְּמוּלָה שְׁאֵין קוֹץ לְמַתָּן שְׂכָרָה. אִם אֵם אֵין
חַיִּיב לְבָדוּק, אִם הַפֶּסֶד נִצָּחִי וְיִשְׁכָּח כָּאֵן.

שְׁמֻשׁוֹן: אֵת הַהֶמְשֵׁךְ נִשְׁאִיר לְמַחֵר.

מִשָּׁה: אִי"ה מְחַר בְּתַחִיל אֵת הָעֲנָן מִתְחַלְתּוֹ, וּבְהֶמְשֵׁךְ נִגִּיעַ אִי"ה לְדַבְּרֵי הָרִאשׁוֹנִים
לְבְרוּר הָעֲבָדוֹת וּלְכָל פֶּרֶט וּפְרָט.

אִפֹּן הַבְּדִיקָה

יום שני.

שְׁמִשׁוֹן: שָׁלוֹם ר' מִשֶּׁה וְר' דָּן.

דָּן: ר' מִשֶּׁה דִּבְרַנּוּ אֶתְמוֹל שְׁנִשְׁמַע מִמָּה מֵה הָעֲלִית בְּעֵינֶיךָ הַתְּכֵלֶת. פֶּתַח פִּיךָ וְיֵאִירוּ דְבָרֶיךָ!

מִשֶּׁה: נִקְדִּים - כְּאֲשֶׁר נִגְשִׁים לְבִדּוֹק בְּמָה שֶׁדִּבְרִי חַז"ל בְּחִפְזָא מְצִיאוֹתֵי, צָרִיךְ לְדַעַת אִיךָ בּוֹדְקִים נָכוֹן.

דָּן: מַה הַפְּנִינָה אִיךָ בּוֹדְקִים נָכוֹן? רוֹאִים אִם מַה שֶׁאָמְרוּ חַז"ל מִתְאִים אוֹ לֹא, חוֹשֵׁשׁ שֶׁנִּי שִׁישׁ כָּאֵן הַקְדָּמָה לְתִירוּצִים דְּחוּקִים!

מִשֶּׁה: הֲאֵם בְּרוּר לָךְ שֶׁכָּל מַה שֶׁאָנוּ מְבִינִים בְּמִשְׁכָּל רִאשׁוֹן הַלְזָה כְּוֵנוֹ חַז"ל? וְשִׁמָּא יִשְׁנֹו דְבָר שֶׁזְּקוּקִים לְקוּשְׁיָא וְתִירוּץ כָּכֵל סִפְרֵי הַפּוֹסְקִים בְּהִבְנַת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה וְהַלְכוּתִיָּה? וְשִׁמָּא אֵין לָנוּ יְכֵלֶת לְדַעַת כָּלֵל מַה הַדְּבָר הַנָּכוֹן וְיִמָּה לָאוּ...

שְׁמִשׁוֹן: יֵשׁ לָךְ פֶּתֶרוֹן?

מִשֶּׁה: הַפֶּתֶרוֹן לְכָךְ הוּא 'הַהִיקֶשׁ וְהַהֲגִיוֹן'. כְּלוּמַר: דָּנִים כְּדִגְמָא דְבָר שֶׁאָנוּ יוֹדְעִים בְּוִדְאוֹת שֶׁעַל כָּךְ דִּבְרִי מִחַד גִּיסָא. וּמִתְבּוֹנְנִים בְּכָל מַה שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ מֵאִידָךְ גִּיסָא. וְעַתָּה נִנְסָה לְבַחֵן: אִם הֵינּוּ מְנַסִּים לְבַרֵּר אֶת הַדְּבָר הַהוּא עַל פִּי מַה שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ כְּפִי אִיךָ שֶׁאָנוּ מְעִינִים לְבִדּוֹק פְּעֵת אֶת הַתְּכֵלֶת, הֲאֵם הֵינּוּ מְגִיעִים לְמִסְקָנָה הַנָּכוֹנָה אוֹ שֶׁהֵינּוּ טוֹעִים בְּמִסְקָנָה.

שְׁמִשׁוֹן: דִּגְמָא לְדְבָרֶיךָ.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

מִשָּׁה: ר' דָּן, הִבֵּא אֶתְּהָ כִּמָּה דְּבָרִים שְׁעָלֵיהֶם דְּבָרוּ חז"ל שְׁאֵנוּ יוֹדְעִים בְּבִרְרוֹר שְׁעַל הַדְּבָרִים הֵלְלוּ דְּבָרוּ.

דָּן: כִּמְעַט כָּל הַדְּבָרִים: הַשָּׁמַשׁ הֵיֶרֶחַ הַכּוֹכָבִים הַמַּיִם הָאֵשׁ... . אֵין מִסְפָּר.

מִשָּׁה: נִצִּיר שְׁהֵינּוּ נִמְצָאִים בְּמָקוֹם בְּעוֹלָם שְׁלֹא רוֹאִים כּוֹכָבִים, וְיִהְיֶה הַיּוֹם יִצְאֵנוּ וְרוֹאִים כּוֹכָבִים, הָאֵם לִפִּי אֵיךְ שְׁאֵנוּ הֵיֵינוּ בּוֹדְקִים אֶת הַמְּצִיאוֹת לִפִּי דְּבָרֵי חז"ל – בְּהִבְנָה שְׁלֵנוּ, הֵיֵינוּ מַגִּיעִים לַמְּסַקָּנָה שְׁאֵלוֹ הַכּוֹכָבִים?

שְׁמִשׁוֹן: לָמָּה לֹא? הֲרִי הַכּוֹכָבִים נִמְצָאִים בַּשָּׁמַיִם, וְהֵם קִטְנִים לִיד הֵיֶרֶחַ וְכו'.

מִשָּׁה: מִשׁוֹם שֶׁהִגַּמְתָּ אוֹמְרָת (פִּסְחִים ב.) אֲלֵא מַעֲתָהּ, כּוֹכָבִים הַמְּאִירִים הוּא דְּבָעוּ שְׁבוּחֵי, שְׁאֵינָן מְאִירִין – לֹא בָּעוּ שְׁבוּחֵי, וְהָא כְּתִיב הִלְלוּהוּ כָּל צְבָאֵיו. אֲלֵא הָא קָא מִשְׁמַע לָן: דְּאוֹר דְּכּוֹכָבִים נָמִי אוֹר הוּא. לִמַּאי נִפְקָא מִנָּה לְנוֹדֵר מִן הָאוֹר, דְּתַנְיָא הַנוֹדֵר מִן הָאוֹר אֲסוּר בְּאוֹרָן שְׁל כּוֹכָבִים, ע"כ. וְאֵם לֹא הֵיֵינוּ יוֹדְעִים מִהֶם כּוֹכָבִים, הֵיֵינוּ טוֹעֲנִים אֵיךְ אֲפֻשֶׁר לְהַנּוֹת מִהָאוֹר שְׁל הַכּוֹכָבִים. אוֹ שְׁהֵינּוּ מִתּוֹפְכִים שְׁמִשְׁמַע שְׁהַכּוֹכָבִים קִטְנִים יוֹתֵר מִן הֵיֶרֶחַ.

שְׁמִשׁוֹן: אֲפֻשֶׁר לִישֵׁב הַכָּל בְּקַל, הֲרָאִי נִחְלִשָׁה, קִטְנִים לְמַרְאָה אָדָם וְכו' וְכו'.

מִשָּׁה: אָמֵת. אֵךְ רוֹאִים אָנוּ שְׁצוּרָת הַבְּדִיקָה אֵינָה לִפִּי מִשְׁכָּל רִאשׁוֹן וְאֵם חז"ל אָמְרוּ דְּבַר וְאֵין מִסְתַּדֵּר בְּמִשְׁכָּל רִאשׁוֹן שְׁלֵנוּ – הַקִּטְנִים, אֵינּוּ רֹאֶינָה שְׁהַעֲצָם שְׁדִּבְרוּ בּוֹ הוּא עָצָם אַחֵר. מִי שְׁבוּדֵק בְּצוּרָה שְׁכִזּוּ מִבְּטָח לוֹ שְׁיִכְשֵׁל בְּכָל עֲנִין. ר' דָּן, הַזְכַּרְתָּ כּוֹכָבִים, מַה עִם מַיִם לְמַשֵּׁל שְׁאֵמְרוּ שְׁכָלִי שְׁנֵי אֵינּוּ מִבְּשָׁל? מַה עִם אֵשׁ, הַסְלַמְנִדְרָא וְכו', וְיִשְׁנֵם דְּבָרִים שָׁרֵק בְּעִשְׂרוֹת הַשָּׁנִים הָאֲחֵרוֹנוֹת הַתְּבַרֵּר ע"י טְכְּנֹלוֹגִי מִתְקַדֶּמֶת שְׁחז"ל בְּרוּחַ קִדְשֵׁם אָמֵת דְּבָרוּ וְלִפְנֵי כֵן לֹא יִדְעוּהוּ. לָכֵן אֵין זֶה נָכוֹן לְגִשֵּׁת לְזֵהוּי בְּצוּרָה שְׁכִזּוּ – שְׁהַכָּל מוֹכֵן בְּמִשְׁכָּל רִאשׁוֹן מִרִּישָׁא לְגַמִּירָא, וְכָל פִּשְׁט שְׁאֵינָנוּ הַמִּשְׁכָּל רִאשׁוֹן הוּא דְּחַק שְׁאֵינּוּ מִתְקַבֵּל.

דָּן: בְּקִצּוֹר רוּצָה אֶתְּהָ לוֹמַר שְׁבִזִּיהוּי חִלְזוֹן הַתְּכַלֵּת יִשְׁנֵנוּ דְּחַק!

שְׁמִשׁוֹן: אֲדַרְבֵּהּ, בְּבִדִּיקָה נְכוֹנָה אֵין דְּחַק! אֲלֵא לְמוֹד נָכוֹן שְׁל דְּבָרֵי חז"ל! הַזְכִּיר ר' מִשָּׁה אֶת הַדְּגָמָא שְׁל הַכּוֹכָבִים, מַה הַתְּשׁוּבָה? אֵיךְ הֵיֵינוּ יוֹדְעִים שְׁאֵלוֹ הַכּוֹכָבִים? כְּמוֹ שְׁאֵמְרָת ר' דָּן: אֵם הֵם נִמְצָאִים בַּשָּׁמַיִם וְהֵם קִטְנִים לְמַרְאָה עֵין מִהֵיֶרֶחַ וְהֵם רַבִּים

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

(כפוכבים...), אלו הכוכבים. אלא מאי? יש דברים שלא נראה במשקל ראשון? זו דרכה של תורה, שלא הכל מובן במשקל ראשון. זה לא דחק. אם זהו דחק, מה עם קשיות ותרופי הראשונים, הכי לך? יגרא דחק? ח"ו לחשב כך. למוד רחב יותר אינו דחק, אלא מעמיד אותנו בקטנותנו ופצריכים אנו להבין בהבנה יתרה למה כיונו חז"ל.

משה: עוד הקדמה קצרה: בסימני פשרות של בהמות חיות ועופות ישנם כמה סימנים, חסר סימן אחד – טרף, האם באשר ישנם כמה סימנים שנמצאים בחז"ל בענין מציאותי הגם נאמר כך, שזו לא המציאות שדברו עליה משום שחסר סימן אחד?

דן: למה לא?

שמשון: מה לך ר' דן, אם נאמר במהלך גלגל השמש יש דבר שאמרו רבותינו – ואנו בקוצר דעתנו איננו מבינים, נאמר שיש שתי סוגי שמש שאחת יש לה כמעט את כל הסימנים חסר אחד והשני יש לה את כל הסימנים כולם...

דן: צודק הנך. ברור שבענין מציאותי שדברו בזה חז"ל וישנם את כל הסימנים מלבד אחד, בדיוק שבה דברו, כי לא יתכן שישנם שנים כל כך זהים, אלא אם כן הזהירו אותנו חז"ל על כך. וכמו הדגמא שהובאה לגבי מים, אם לא היה מסתדר לנו שפלי שני אינו מבשל, היינו אומרים שישנם ב' סוגי מים, אחד שתואם את כל המשג מים, יורד כגשם נמצא בים וכו' אך מבשל בכלי שני, וסוג מים נוסף שיש לו את כל הצי"ל ונוסף לו שאינו מבשל בכלי שני? ... זה לא נתן להאמר, ברור שהם הם אותם המים הצי"ל, אלא שאנו איננו מבינים, ובפרט שההלכה שאמרו לנו חז"ל יש פעמים שהיא מחדשת, ולבד לא היינו אומרים חדוש זה.

משה: מכרחים להדגיש כאן שאין פונתנו שאי אפשר להבין דברי חז"ל שפלי שני אינו מבשל, אלא שלולי שאמרו זאת לא היינו יודעים זאת לבד. וכזה יש הרבה.

האם צריך מסרת בתכלת

שמשון: הוצרף ברמז את ענין המסרת, מה תאמר, הרי אין מסרת על תכלת, וידועים דברי הבית הלוי שצריך מסרת על התכלת.

משה: הבית הלוי... כמה שטעו בדבריו. אדרבה דבריו הקדושים הם הפתח שאתו מחזיקים להתחיל לגשת לענין התכלת. אך כיון שהזכר נרחיב בזאת ענין מסרת ונגנו.

כַּנֶּף אִישׁ יְהוּדִי

נצטט אַת דְּבָרֵי הַבֵּית הַלְלוֹי מִדְּבָרֵי הַגָּה"ק הָאֲדָמוֹ"ר מֵרַאדְזִין זְצוּק"ל בְּסִפְרוֹ:

הַגַּאב"ד דְּבִרְיִסקָה דְּלִיטָא שְׂיִחְיָה (רַבְּנוּ הַקְדוּשׁ בַּעַל הַבֵּית הַלְלוֹי נ"ע) מָסַר כָּל טַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ בְּדִבְרֵי מֵאוּנֵי לְמַצּוֹת הַתְּכֵלֶת לְאַחַד מִמִּיּוֹדְעֵינוּ שְׂיִכְתָּב וַיֹּאמֶר לָנוּ מִשְׁמוֹ בְּזֶה הַלְשׁוֹן: כִּמְע"ל לֹא בָּאָר בְּדִבְרֵיו מֵה זֹאת מִצָּא אַחֵר שְׁנִשְׁתַּכַּח, אִם מִצִּיאַת הַדָּג אִי הוֹצֵאת צָבָעוֹ, וְרַק אַחֲרֵי אֲשֶׁר כִּמְע"ל יִבְרַר זֹאת, הֵינּוּ: **הִיָּה בְּזֶה דְּבָר שְׁנִשְׁתַּכַּח וְהוּא מִצָּאָה אִזְ נִהְיָה מִחִיבִים לְשַׁמּוֹעַ אֵלָיו וּלְלַבְּשׁוֹ**, אַכֵּן אִם נֹאמֶר כִּי הַדָּג הִיָּה בְּמִצִּיאוֹת, וְגַם הוֹצֵאת צָבָעוֹ הִיָּה יָדוּעַ בְּכָל זְמַן מִהַזְמָנִים שְׁעָבְרוּ עָלֵינוּ מֵעַת שְׁפָסְקָה הַתְּכֵלֶת מִיִּשְׂרָאֵל, וְעַל כָּל זֶה לֹא לְבָשׁוּהוּ אַבּוּתֵינוּ וְאַבּוּתֵינוּ, הָרִי הוּא כָּאֵלּוּ יֵשׁ לָנוּ בְּקִבְלָהּ וּמִסּוּרָה מֵאַבּוּתֵינוּ כִּי זֶה הַדָּג וְצָבָעוֹ אֵינָנוּ הַחֲלִזוֹן וְהַתְּכֵלֶת אִף שֶׁהוּא בְּכָל הַסִּמְנִים שְׁסַמָּנוּ בּוֹ חַז"ל, כִּי אֲפִילוֹ גְּרָפָה כָּחוֹל רָאִיוֹת לֹא יוֹעִילוּ נֶגֶד הַקִּבְלָה וְהַמִּסּוּרָה, וְרַק אַחֲרֵי אֲשֶׁר יִבְרַר לָנוּ כִּי דָג זֶה אִו מִלֵּאת צָבָעוֹ נִפְסַק וְנִשְׁכַּח מִצִּיאָתוֹ אוֹ יָדִיעָתוֹ בְּשׁוּם זְמַן מִהַזְמָנִים וְנִפְסְקָה בְּזֶה הַקִּבְלָה אִזְ יִהְיָה לָנוּ דְּבָרֵי הַלָּכָה לְרֹאֲיָהּ, ע"כ דְּבָרֵיו שְׂיִחְיָה. ע"כ דְּבָרֵי הָאֲדָמוֹ"ר מֵרַאדְזִין זצ"ל.

הַבֵּית הַלְלוֹי אוֹמֵר כֹּה: הָרִי לֹא יִתְכַּן שְׁיוֹם אֶחָד עִם יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים מִפְּסִיקִים לְקָיִים מִצְוָה שְׁנִמְצָאת לִיָּדָם. וְאִם כָּל הַשָּׂנִים הַחֲלִזוֹן הִיָּה נִמְצָא, יֵשׁ מִסּוּרָה נֶגֶד הַתְּכֵלֶת וּמִמִּילָא כָּל הָרָאִיוֹת שְׁבָעוּלָם לֹא יוֹעִילוּ נֶגֶד זֶה. דְּגַמָּא לְדִבְרֵי: נִיִּיחַ שֶׁהָאֲתָרוּג הִיָּה נֶאֱבָד מֵעַם יִשְׂרָאֵל, יָבֹא אָדָם וַיִּטְעַן שְׁמִצָּא אֶת הָאֲתָרוּג, הִבִּיא אֶת כָּל הַסִּמְנִים בְּדִיוֹק מִפְּלִיא, וּמִסְקָנָתוֹ הִיָּיתָה שֶׁהַתְּפִיחַ שְׁנִמְצָא אֲצִלָּנוּ בְּמִקְרָר זֶהוּ הָאֲתָרוּג. אוֹמֵר לוֹ הַבֵּית הַלְלוֹי, כָּל עַם יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד מוּלָּהּ וּמִכְרִיז: אֵין זֶה הָאֲתָרוּג! כִּי אִם הָאֲתָרוּג נִמְצָא בְּמִקְרָר וּבְחִנּוּת פִּירוֹת וִירְקוֹת לֹא יִתְכַּן בָּעוֹלָם שְׁיוֹם אֶחָד עִם יִשְׂרָאֵל יִפְסִיק לְקָיִים מִצְוָה הַנִּמְצָאת אֲצִלָּו בְּבֵית! גַּם אִם תִּרְבֶּה רָאִיוֹת כָּחוֹל הֵיָם לֹא יוֹעִיל לָהּ, בּוֹדָאוֹת אֵין זֶה הָאֲתָרוּג.

דָּן: אִם כֵּן זֶה מַעֲמִיד חוֹמַת בְּרִזָּל מוּל כָּל זֶהוּי, מִשׁוּם שִׁמְמ"נ אִם הֵמִין קָיִם יֵשׁ מִסּוּרָה נֶגֶד הַתְּכֵלֶת, אֵלֹא מֵאִי הֵמִין נִכְחָד? אֵיךְ הַצְלַחְתָּ לְהִבִּיאֹ? אוֹלֵי מִצָּאתָ כִּמְה בּוֹדָדִים שְׂיִסְפִּיקוּ לָהּ וְלִרְבֵּי שְׁלָה...
שְׁמִשׁוֹן: ר' מֹשֶׁה אֲמַרְתָּ שְׁעַם דְּבָרֵי הַבֵּית הַלְלוֹי חִיבִים לִפְתַּח אֶת הָעֲנָן שֶׁל הַתְּכֵלֶת, מִדּוּעַ?

מֹשֶׁה: מִשׁוּם שֶׁאִם הַבֵּית הַלְלוֹי הִיָּה אוֹמֵר אֶת סִבְרָתוֹ שְׁלֹו, יָבֹא הַמַּעֲרָעֵר וַיִּטְעַן שְׁלֹא כָּל הָאֲתָרוּגִים סִבְרוּ כֹה, אִף הַבֵּית הַלְלוֹי אוֹמֵר כָּאֵן דְּבָר שׁוֹנֶה לְחִלּוּטִין: זֹו עוֹבְדָא שְׁעָמָה

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

עומד כל עם ישראל! לפי דעתך כל ישראל יום אחד הקליטו לא לקים מצוה? לא תהא כזאת!

דן: אבל זכור לי בודאות שדברו על ענין המסרת בתכלת.

משה: מי שאמר זאת הוא הגרי"ד סולוביצ'יק ז"ל מבוסטון, ועל זה אמרו חז"ל לא חרבה ירושלים אלא על שהשוו ביה קטן וגדול, אע"פ שח"ו לומר שהרב סולוביצ'יק זצ"ל הוא קטן, הוא היה ת"ח עצום, אך קטן וגדול זהו ענין יחסי ועם כל הכבוד א"א לתלות את דברי הרב סולוביצ'יק בבית הלוי.

שמעון: האמת חייבים להודות **שהבית הלוי כתב הפוך**: "ורק אחרי אשר כמע"ל יברר זאת, הינו: היה בזה דבר שנשתפך והוא מצאה אז נהיה מחיבים לשמוע אליו וללבוש", כלומר אין צורך בזה מסרת דור אחר דור שזהו התכלת, אלא שלא תהי' מסרת שלילית.

דן: אך בכל אופן מדוע הרב סולוביצ'יק אינו צודק? למה אין צורך במסרת?

משה: קודם כל מוכח מכמה ראשונים שכתבו את התכלת להלכה שאין צריך מסרת: הרי"ף שכתב הלכות הנוגעות לתכלת (אע"פ שכתב מפרש שאין בזמנו תכלת וז"ל בהלכות קטנות (מנחות) – הלכות ציצית (יג:): והאידינא דלית לו תכלת רמינן ליה לסדין ציצית ממיניה ושפיר דמי, ע"כ), הרא"ש, פשטות דברי החנוכה.

וכן כתב המהרי"ל להדיא שיתכן שהתכלת יחזור בימינו, וזה לשונו (שו"ת מהרי"ל החדשות ס"ה): וסברא הוא דשמא יחזור הדבר לקילקולו ושיהיה תכלת מצוי כ"ש למאי דכתב סמ"ג דאותו חלזון הוא בים המלח וכתב סימניו בקל היה לעשות תכלת. וכן משמע בדברי הרדב"ז (שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תרפ"ה): ואפשר שעד היום הוא מצוי אלא שאין מפירין אותו או אין יכולין לצודו. עכ"ל. וכ"כ העולת תמיד (או"ח ט' ג') ועוד אחרונים. ושאר פוסקים לא נחלקו עליהם בשום מקום שהוא.

מלבד כל זאת זהו חדוש – שלא בלבד שאינו כתוב באף מקום – אלא תמונה שיש רשות לומר כך, הרי לאחר שנניח שנמצא התכלת בודאות, (עוד לא הנתנו...), איך שיהי' לבטל מצוה בידיים משום שפמה דורות לא קימוה ולא ידעוה? חדוש בסגנון כזה צריך להיות כתוב בברור בדברי הגמ' או עכ"פ הראשונים שהבינוהו מהגמ' (וגם הגמ' תקשה מנלו), שהרי בכמה דברים הגמ' לומדת על מצוה שנאמרה לדור מסים בודוקא

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

כָּגוֹן בְּכַנֵּי הַבֵּית, פָּסַח מִצָּרִים וְכו', וְאִיךָ יִתְכַּן לֹאמֹר שְׂמִינָה מְסִימָה לֹא מְנַמֵּת מִשּׁוּם שְׂכָמָה דּוֹרוֹת לֹא יָדְעוּ הַיָּאָד לַעֲשׂוֹתָהּ? הֵיכָן רָמוּז כָּזֶה תִּנְאִי בְּמִצְוָה³?

מִהוּ נִגְנָז

דָּן: הַעֲלִיתִי בַתְּחִלָּה אֶת הָעֵנָן שְׂאֲמָרוּ חֲז"ל 'נִגְנָז'. וְטַעַמָּה שֶׁיֵּשׁ רַמְבַּ"ן שְׂכֹחֵת שְׂקִים בְּזִמְנֹו. הַסֵּבֵר בְּבִקְשָׁה.

מִשָּׁה: הַמָּקוֹם שְׂאֲמָרוּ חֲז"ל נִגְנָז הוּא בְּמִדְרָשׁ (רַבָּה וְתַנְחוּמָא) פְּרָשַׁת שְׁלַח (יז): אֵימָתִי כִּשְׁהוּא תִּכְלֵת וְעַכְשָׁיו אֵין לָנוּ אֵלָא לָבֹן שְׁהַתְּכִלֵת נִגְנָז, ע"כ.

שְׂמִשׁוֹן: עֲלִיךָ לִישָׁב.

מִשָּׁה: בְּבִבְלִי וּבִירוּשָׁלַיִם לֹא נֶאֱמַר שְׂאֵין תִּכְלֵת, וְאַף רַבּוֹתֵינוּ הִרְאִישׁוּנִים, לֹא הִבִּיאוּ אֶת הַעֲלָמוֹת הַתְּכִלֵת בְּקִשָּׁר לְדַבְרֵי חֲז"ל שֶׁנִּגְנָז. לְשׁוֹן הַחֲנוּכָּה: (מִצְוָה שְׁפוּ): "וְצָבַע הַתְּכִלֵת הַזֶּה שְׁנֵצֶטְוִינוּ בּוֹ כו' וְזֶה יָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לֹא שְׂמַעְנוּ מִי שְׂזָכָה לְתִכְלֵת בְּטִלְיָתוֹ". כְּלֹמֶר שְׂכַפְעֵל לֹא שְׂמַעְנוּ שֶׁיֵּשׁ תִּכְלֵת, אֲךָ לֹא כָתַב שְׁחֲז"ל אֲמָרוּ נִגְנָז. הֲלֹא דָּבָר הוּא! מְלַבֵּד זֹאת כָּתַב הַרְמֵב"ן: (שְׁמוֹת כח ב): הַתְּכִלֵת גַּם הַיּוֹם לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ לְלַבֵּשׁ חוּץ מִמֶּלֶךְ גּוֹיִם, וּכְתִיב (אֶסְתֵּר ח טו) וּמִדְרָכִי יֵצֵא מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלִבּוֹשׁ מַלְכוּת תִּכְלֵת וְחוּר וְעֶטְרַת זָהָב גְּדוּלָּה וְתִכְרִיף בּוּץ וְאַרְגָּמָן, וְהַתְּכִרִיף הוּא הַמַּעֲעִיל שְׂיַעֲטָף בּוֹ, ע"כ. ל. כְּלֹמֶר שֶׁהִנֵּה עֲדִין בְּזִמְנֵי הַרְמֵב"ן אֵלָא שְׂלֹא יָרִים אִישׁ לְלֹבֶשׁוֹ.

שְׂמִשׁוֹן: אֲךָ אֵלּוּ דְּבָרֵי חֲז"ל! מַה תַּעֲנֶה עַל כֵּךְ. מְלַבֵּד זֹאת יֵשְׁנוּ סְפָרֵי בְּפִרְשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה (שְׁנַד): אָמַר רַבִּי יוֹסִי פַעַם אַחַת הֵייתִי מְהֻלָּךְ מִכְזִּיב לְצוּר וּמִצָּאֵתִי זָקוֹן אֶחָד, אֲמַרְתִּי לוֹ פֶּרֶןסֶתֶף בְּמָה, אָמַר לִי מַחֲלִזּוֹן. אֲמַרְתִּי לוֹ וְכִי מְצוּי הוּא, אָמַר לִי הַשְּׂמִים שֶׁיֵּשׁ מְקוֹם בֵּינָם שְׂמִטָּל בְּהָרִים וּסְמָמִיּוֹת מְקִיפּוֹת אוֹתוֹ וְאֵין לָהּ אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ לְשֵׁם שְׂאֵין סְמָמִיּוֹת מְכִישׁוֹת אוֹתוֹ וְיָמָת וְנִמְקָם בְּמִקְוָמוֹ. אֲמַרְתִּי נִכָּר הוּא שֶׁנִּגְנָז לְצַדִּיקִים לְעֶתִיד לְבָא, ע"כ.

3 ז"ל רַבֵּנוּ יְהוּדָה בֶּן הָרַ"שׁ: (שו"ת זִכְרוֹן יְהוּדָה סל"ב): תְּשׁוּבָה. דָּבָר פְּשוּט הוּא שֶׁהִדָּג שִׁמְצָא בּוֹ הָאָדָם קִשְׁקֶשֶׁת שֶׁהוּא מוֹתָר וְאֵין צָרִיךְ לַזֶּה מִסּוּרָת כִּמוֹ הִנְהוּ עוֹבְדֵי דִפ"ב דַּע"ז וְהִדָּג שָׂרוּ אוֹתוֹ בְּמִים וּבִדְקוּ אוֹתוֹ בְּסִכִּין שְׁלֵמָה בְּנִי וְאִמּוֹ וְקִצַּת מִן הַתְּלִמִּידִים וְאִמְרוּ שְׂמִצָּא לוֹ קִשְׁקֶשֶׁת וְשִׁלּוּם כִּנְפֵשׁ דּוֹדָךְ הַכּוֹתֵב יְהוּדָה בֶּן הָרַ"שׁ ז"ל. חֲזִינָן שְׂאֵין אוֹמְרִים מִסּוּרָת בְּכָל דָּבָר וְכ"ש בְּנִדָּר.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

דן: זה כבר ממש צריך הבנה הרי כמה מאות שנים אח"כ עדין צבעו בתכלת כמפרש במסכת מנחות ומה הפשט שסממיות מקיפות אותו?

שמשון: גם לולי זאת אם היינו רואים את הספרי הזה גם ללא קושיתו היינו אומרים שיש כאן פונה עלומה, איך פרנסתו של הזקן מחלזון אם א"א לגשת אליו? ועוד, מה הפשט? חלזון אחד? צבעו עם אחד בלבד? ואם הפונה שכל אחד מהחלזונות סממיות מקיפות אותו, קשה מאד הלשון מקום אחד יש בים שמטל בהרים, אין זה לשון המתאימה לחלזונות רבים הנמצאים בין חיפה לצור כמבאר במסכת שבת (כו).

דן: ואולי על זה אמרו שאין למדין מן האגדות⁴, שמא פונה סודית יש בזה.

משה: אשתדל בס"ד לענות, אך זאת עלינו לזכר אם ישנה שאלה ממה שאמרו במדרש נגנו, וכן מהספרי הנ"ל אין זה קשיא על חלזון המורקס שהתגלה בדור זה, אלא שאלה על הרמב"ן והחנני ועוד ראשונים וכמה אחרונים שמוכח בדבריהם שהתכלת קימת או עכ"פ יכולה להמצא.

בקשר לספרי כפי שאמרתם מוכח ממש שמדבר בדבר סודי, כי בזמן ר' יוסי ודאי שהיה תכלת. ונראה (ואינו מכרח) שפונת המדרש שיבואו דורות לעם ישראל ללא תכלת, אותם הצדיקים בדורות ההם גנוז להם השקר לעתיד לבא.

עוד יש לומר שבתקופה ההיא החלה העלמות התכלת, משום שהיותר מסתבר (וינדבר עוד מזה) שהתכלת לא הפסקה ביום אחד אלא אט אט הופסק עד שנעלם לגמרי. והידיעות שיש בידינו שבתקופה ההיא החלו גזרות על צביעת המורקס, ועל זה קאי.

שמשון: סוף סוף כתוב במדרש נגנו אין זה מחייב שלא ימצא עד העתיד המקוה?

משה: רש"י כותב בבאור המלה נגנו – נשתכח (פסחים סב:). כלומר שהמשג נגנו אינו במשמעות שנעלם לחלוטין, אלא שנשתכח, וזה בדיוק מה שקרה עם חלזון התכלת.

דן: בכל אופן היו כאלו שאמרו שמצוה זו תתקיים רק בזמן הבית.

משה: יש את דברי מורנו ר' חיים ויטאל (שעה"כ בענין הציצית) ונראה שם שכ"כ בשם האר"י הקדוש, שאמר עפ"י הסוד שמצוה זו שייכת לזמן הבית, אך ברור שאין

⁴ ירושלמי פאה פ"ב ה"ד, הובא בתוס' הוריות ב. ד"ה הכא. אמנם בספר הישר לר"ת תשובה מ"ו נאמר שבמקום שאין סותר את התלמוד למדין מן האגדה. ולא נדון בסוגיא מורכבת זו, אך עכ"פ אם האגדה סותרת התלמוד שלנו ע"ז נאמר שאין למדין ממנו.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

הַכּוֹנֶה שֶׁפֶּאֶשֶׁר אֵין בֵּית אֵין מִצּוֹה, מִשּׁוּם שֶׁמִּפְרָשׁ בַּגְמ' שֶׁכֶּמֶה מֵאוֹת שָׁנִים לְאַחַר הַתְּרָבּוֹן, עֲדִין קִיִּמוֹ מִצּוֹה זֶה (אֲמָנָם יֵשׁ מִי שֶׁיֵּשֵׁב בְּדַחֲק שֶׁהַכּוֹנֶה הִיא לְאַחַר שְׁנֵפֶסֶק שֶׁלְכּוֹן אֵין מַעֲכָב אֶת הַתְּכֵלֶת אֲדָּ שֶׁאֵר הָאֲחֵרוֹנִים לֹא כ"כ⁵). אֲלֹא שֶׁכֶּמוֹ שֶׁיֵּשֵׁבֶת א"י יֵשׁ מִשְׁמָעוֹת מִהֶרְבֵּה מְקוֹמוֹת שֶׁקְשׁוֹר הוּא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֲפִי עַל פִּי שֶׁעֲדִין הֵנָּה יָשׁוּב בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְאַחַר הַבֵּית אֲלֹא שֶׁהֶאֱרָה הִלְכָּה וּפְתָחָהּ, הוּא הֵדִין בְּנִדּוֹן דִּידָן.

דָּן: אֲבָל הֵיִתָּה דַּעַה שֶׁלֹּא תַחֲזֹר הַמִּצְוָה עַד הַגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה.

מִשָּׁה: מִשְׁמָעוֹת הָרֵאשׁוֹנִים וְרוֹב כָּכָל הָאֲחֵרוֹנִים כּוֹלֵל הַבֵּית הַלְוִי הַנִּ"ל לֹא כָּהֵן, אֲבָל גַּם מִי שֶׁאֵמֵר כֵּן, לֹא דִבֶּר לְעִנְיָן הַמְּסֻרָת, וְלֹא אָמַר שֶׁאֵם נִמְצְאָה הַמִּצְוָה לֹא נִקְיִמָּנָה. אֲלֹא סִבֵּר שֶׁיִּדְוֶע לָנוּ שֶׁתַּחֲזֹר רַק בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ. מִי שֶׁכָּתַב כֵּן הוּא הַגָּאוֹן מְקוֹטְנָא בְּשׁו"ת יִשׁוּעוֹת מִלְכוֹ (או"ח סימן א–ב), וְגַם הוּא כָּתַב זֹאת בְּמִפְרָשׁ עַל הַדִּיוֹנוֹן שֶׁאֵינוֹ אֲלֹא הַשְּׁעָרָה⁶, אֲדָּ אִם בּוֹדָאי תַּחֲזֹר הַמִּצְוָה לֹא נִיִּתְּנָה.

דָּן: בְּכָל אֲפֹן אֵין לְמִסְרָת שׁוּם מִשְׁמָעוֹת? הֲרִי וְדָאי שֶׁאֲרַבֵּעַת מֵיָנִים שֶׁיֵּשׁ לָנוּ מִסְרָת הַדְּבָרִים בְּרוּרִים לְגַמְרִי⁷.

מִשָּׁה: יֵשׁ מִשְׁמָעוֹת לְגַבִּי נִטָּל הַהוֹכָחָה שֶׁיִּשְׁנֹנוּ קָשִׁי גְדוֹל בְּזֵהוִי, וּמַחֲזִיב בְּדִיקָה חֲזָקָה יוֹתֵר. מִלְּבַד זֹאת צָרִיף זְהִירוֹת גְּדוֹלָה כְּאֲשֶׁר מְדַבְּרִים עַל מִסְרָת.

שְׁמִשׁוֹן: חוֹשֵׁב אֲנִי כַּעַת שֶׁהוּא הֵדִין לְגַבִּי הַטַּעֲנָה, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁטָּעוּ פַּעַם אַחַת בְּדִיוֹנוֹן שֶׁהוֹבָרַר שֶׁאֵינוֹ הַתְּכֵלֶת בּוֹדָאוֹת, לֹא נִרְצָה לְטַעוֹת פַּעַם נֹסֶפֶת – שֶׁזֶּה נִכּוֹן כְּטַעֲנָה שֶׁמִּלְאֲכַת הַזֵּהוִי צָרִיכָה זְהִירוֹת גְּדוֹלָה, אֲדָּ אֵין זֶה נִכּוֹן שֶׁאֵם פַּעַם וּפַעַמִּים טָעוּ, לִכֵּן מִהֵיוֹם כָּל דֶּבֶר הוּא טָעוּת.

דָּן: מִנֵּיִן הַפְּשִׁיטוֹת שֶׁהֵדִינוֹן הוּא בּוֹדָאי טָעוּת?

⁵ כ"כ הישועות מלכו להגאון מקוטנא זצ"ל סימן א' ב', אך המעיין בדבריו קשה להולמם דאם עדיין היה תכלת בזמן האמוראים, למאי נפק"מ אם נפסקה ההלכה שתכלת מעכב את הלבן, סו"ס קיימו את המצוה. וצ"ע. וגם הוא ז"ל כתב להדיא שכותב כך משום דדג הדיונון אינו אלא השערה בעלמא, אך בדברים מבוררים לא דיבר עי"ש. וידובר עוד קצת מזה בסוף בדברים.

⁶ בזה הלשון: ונבוא לנידן דידן הנה כבוד הרב הג' שיח'י אמר שלפ"ד הדג הנקרא טינט פיש (דיונון) הוא החלזון שהיו צובעים בו התכלת לפי שנמצא בו כל הסימנים, הנה זה היא רק סברא בעלמא, הן מצד הזמן שזה הדג נמצא בכל שנה בחדשה ימצאו והן מצד המקום כי נמצא גם בימים אחרים - והגם כי הרב שיח'י תירץ זאת אינו אלא סברא בעלמא.

⁷ ואם היו שאמרו כך על דרך ברכה ומליצה בסוף דבריהם, שכיון שאין לנו כיום נוכח לראותו בביאת משיח צדקנו אבל לא כתוב זאת כתנאי ופשוט.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

מִשָּׁה: כְּדֵי לְצַבֵּעַ בָּדָם הַדְּיוֹנוֹן מִחֲמָמִים אוֹתוֹ ב- 900 מַעֲלוֹת צִלְזִיוֹס (!), (לְסַבֵּר אֶת הָאֵזוֹן: מִיָּם בָּחַם שֶׁל 100 מַעֲלוֹת הַמִּים מִתְאַדִּים), מִדָּם הַדְּיוֹנוֹן לֹא נִשְׁאַר זָכָר, וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ רַק כְּחִנְקוֹן (אֹוִיר), וְזֹאת אֶפְשָׁר לְהוֹצִיא מִדָּם בַּעֲלֵי חַיִּים, הַצָּבֵעַ הַפָּחַל מוֹפֵק מִחוֹמְרִים סִינְטֶטִיִּים כְּנֻחָשׁת וְכדוּמָה שֶׁבּוֹדָאִי אֵינוֹ כָּשֵׁר לְתַכְלֵת.

וְדָרָךְ אַגֵּב, אֵין שׁוּם מִין צָבֵעַ מִן הַחֵי שֶׁצּוֹבֵעַ פָּחַל אֲלֵא חֲלִזוֹן הַמוֹרְקֶס, אֶף ה'נִיטִינָה' שֶׁהַצִּיעַ הָרַב הָרָצוּג שֶׁחָשַׁב שֶׁיִּשְׁנָה אֶפְשָׁרוֹת לְצַבֵּעַ בּוֹ, הוֹבֵרֵר הַיּוֹם בּוֹדָאוֹת שֶׁאֵין אֶפְשָׁרוֹת כְּזוֹ, וְלִקְמֹן נִתְיַחַס לַעֲנִין זֶה לְגַבִּי עֶצֶם הַזֵּהוּי⁸.

שֶׁמֶשׁוֹן: ר' מִשָּׁה אִמְרָת מִקְדָּם שֶׁפֶּאֶשֶׁר מְדַבְּרִים עַל מְסֶרֶת צָרִיךְ זִהִירוֹת, מָה כְּנֻחָד?

מִשָּׁה: אִם מְדַבְּרִים עַל מְסֶרֶת כְּצַד שִׁישׁ דִּין מְסִים שֶׁצָּרִיךְ מְסֶרֶת - הוּא דִּיוֹן רְאוּי (וְהוֹכַחְנוּ שֶׁאֵין דִּין כֵּזֶה בְּתַכְלֵת). אֶף צָרִיךְ זִהִירוֹת גְּדוּלָּה שֶׁלֹּא יִשְׁמַע שֶׁאֵינֶנִּי מְקִים צְוֵי ה' יִתְבָּרֵךְ מִשׁוּם שֶׁלֹּא רְאִיתִיהָ אוֹ אֲבוֹתַי לֹא קִיְּמוּהָ, מִשׁוּם שֶׁזֹּהִי הַכְרָזָה חֲמוּרָה שֶׁבְּחֻמּוֹרוֹת.

וְאֵלוֹ דְּבָרֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה: אִמְרוּ חַז"ל שֶׁפּוֹרֵק עַל הוּא מִן הַרְשָׁעִים הַגְּמוּרִים (שְׁבוּעוֹת יג.) וּבְכָלֵל פּוֹרֵק עַל הָאוֹמֵר אֲקִים כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, זוֹלָתִי אַחַת מִן הַמַּצּוּוֹת לְפִי שֶׁלֹּא לְמַדּוּנִי אֲבוֹתִי עָלֶיהָ, וְלֹא הַרְגָּלִתִּי מִנְעוּרִי לְהַזְהִיר בָּהּ, אוֹ שֶׁאֵין גְּזֻהֲרִין בָּהּ אֲנָשִׁי מְקוּמִי. וְהָאִישׁ הַהוּא מִן הַמוֹרְדִּים וְהַפּוֹשְׁעִים, כִּי לֹא יֹאמֵר הָעֶבֶד לְרַבּוֹ אֲבַחֵר הַמְּלָאכּוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא אֲבַחֵר בָּאֵלֶּה, וְקִרְאוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרָנָם לְבָרְכָה אֶת הָאִישׁ הַהוּא מִשְׁמַד דְּתַנָּא הַכֹּל שׁוֹחֲטִין... וְנִתְבָּאֵר בַּגִּמ' כִּי עֲנִין מִשְׁמַד הַנּוֹזֵר בְּבִרְיָתָא זֶה הוּא מִשְׁמַד לְדָבָר אֶחָד. וְעָלִיו נֶאֱמַר אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. פֶּשֶׁר הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עָלָיו כָּל הַמַּצּוּוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, עַכ"ל. (אִיגֶרֶת הַתְּשׁוּבָה דִּרְשׁ ב' אוֹת מ"ה).

מִהוּ 'סִפְק'

⁸ מֵר שְׁאוּל קַפְלֵן - שְׁבַתְחִילָה טַעֲנִן שֶׁזֹּהִי הַתַּכְלֵת הָאִמְתִּית - נִיסָה בִּמְשַׁךְ 15 שָׁנָה (!) לְצַבֵּעַ בּוֹזָה וְלֹא עָלָה בִּידּוֹ. עַד שֶׁהוּדָה בְּאוֹמֵץ לֵב בִּלְתִּי רָגִיל שֶׁהַמוֹרְקֶס הוּא חֲלִזוֹן הַתַּכְלֵת. כֵּךְ שָׁכַל דִּיוֹן שֶׁמְדַבְּרִים עָלָיו עַל חֲלִזוֹן אַחֵר שֶׁצּוֹבֵעַ, אֵינוֹ אֵלֶּא הַשְּׁעֵרוֹת שֶׁל אֲנָשִׁים פֶּרְטִיִּים שֶׁלֹּא נִיסּוּ וְלֹא צִבְעוּ, וְאֵין בּוֹזָה אֶפִּילוֹ כְּדֵי מִשְׁל.

כַּנֶּף אִישׁ יְהוּדִי

שְׁמִשׁוֹן: ר' מִשֶּׁה, הָרִי גַם לְדַבְרֵיךְ מְדַבֵּר בְּסֶפֶק וְלֹא בְּוַדַּאי כִּי כִמְעַט כָּל הוֹכָחָה אִי אֶפְשָׁר לומר וְוַדַּאי לְגַמְרִי, וְאִם כֵּן הָרִי לֹא נִקְבַּל כָּל הַשְׁעָרָה וְשֶׁלֹּא יִדְעֶנּוּהָ מִשׁוּם שְׁמָא יֵשׁ כָּאֵן אֶת הַדְּבָר הַנִּכּוֹן.

מִשֶּׁה: תִּתְּפֹלֵא לְשִׁמוּעַ, הַתְּכַלֵּת שֶׁל הַמּוֹרֶקֶס (אֶגְמוֹן קָהָה קוֹצִים) אוֹכִיחַ לָךְ אִי"ה בל"נ בְּהוֹכָחוֹת מוֹצָקוֹת שֶׁהַמַּטִּיל תְּכַלֵּת שְׁיֵשׁ בִּידֵינוּ בְּצִיצִיּוֹתָיו הוּא מְקִיָּם מִצְוֹת וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכַּנֶּף פְּתִיל תְּכַלֵּת בְּוַדַּאי וְלֹא בְּסֶפֶק.

וּבִאֲמַת לֹא כָּל טַעֲנַת 'שְׁמָא' יוֹצֵרֶת סֶפֶק, וְרַבּוּי שְׁמָא פְּשוּט שְׁאִינוּ סֶפֶק. אִם אָעִיד בְּבֵית הַדִּין שֶׁדַּבַּרְתִּי אִתְּךָ הַיּוֹם ר' דָּן, לֹא יִטְעֶנּוּ שְׁמָא יִשְׁנוּ אָדָם שְׁדוּמָה לָךְ וְהַחֲלִיט לְשׁוֹחֵחַ אִתִּי בְּעֵנֶיךָ הַתְּכַלֵּת וְלֹא רָצָה לְהַזְדַּהּוֹת... וְכו', הַמַּשְׁגַּח 'סֶפֶק' בְּכָל מְקוֹם בַּגְמ' וּבְפוֹסְקִים הוּא, שְׁיֵשׁ כָּאֵן ב' צִדְדִים שְׁיֵשׁ בָּהֶם סְבָרָא נִכּוּחָה. גַּם אִם אִינוּ סֶפֶק שְׁקוּל אֲבָל זֶה צַד מִתְקַבֵּל. שְׁמָא וְעוֹד שְׁמָא וְעוֹד שְׁמָא אִינוּ סֶפֶק אֲלָא שְׁטוּת. אִי"ה בל"נ נִרְאֶה לְהֵלֶן מֵהֶם סוּגֵי הַטַּעֲנוֹת וְהַסְפָּקוֹת עַל הַמּוֹרֶקֶס, שְׁאִינוּ יוֹצְרוֹת סֶפֶק אֲלָא טַעֲנוֹת שְׁמָא וְשְׁמָא.

דָּן: בְּזֹאת חִיבִים לְהַסְפִּים ר' שְׁמִשׁוֹן, שְׁלֹא כָּל טַעֲנַת 'שְׁמָא' רְאוּי לְהַחֲשֵׁב כְּסֶפֶק, הָרִי תִמְיֵד יִשְׁנוּ סֶפֶק רְחוּק מִהַגִּיּוֹן. וְהִיאֲמַת שְׁלֹא רַק לְגַבִּי סֶפֶק וְשְׁמָא אֲלָא לְגַבִּי בְּדִיקַת הַעֲנִין מִיסוּדוֹ, גַּם אִם יֵשׁ מְקוֹם לְהַעֲלוֹת טַעֲנוֹת קֶצֶת רְחוּקוֹת, אִף אִין זֶה נִכּוֹן לְבִדּוּק בְּהַפֵּךְ מִהַשְׁכָּל הַיָּשָׁר.

שְׁמִשׁוֹן: חוֹשְׁבֵנִי כִּי לַעֲת עֲתָה מַצִּינוּ מֵה שֶׁדַּבַּרְנוּ עַד כַּה, וְהוֹבְרָר לָנוּ:

- א. לְבִדּוּק מַצִּיאוֹת לְפִי דְבָרֵי חַז"ל יִשְׁנָה דֶּרֶךְ בְּרוּרָה אִיךְ לַעֲשׂוֹת זֹאת.
- ב. אִין דִּין שֶׁל מְסָרֶת בְּתַכְלֵת. אִין מַשְׁגַּח שֶׁחֲפָצָא שֶׁל מַצְוָה שְׁאִין עָלֶיהָ מְסָרֶת, הִיא 'נִמְחָקָה', אִם לֹא מְפָרֵשׁ בַּגְמ' וּבְפוֹסְקִים. כָּאֵן מְפָרֵשׁ הַפּוֹד.
- ג. מֵה שְׁאֲמָרוּ 'נִגְנִז' אִין הַפְּנוּהָ שְׁאִינוּ קִיָּם. מְפָרֵשׁ בְּרַמְבַּ"ן, וְכֵן מַשְׁמַעוֹת שְׁאֵר הָרַאשׁוֹנִים הָרִי"ף הָרֵא"ש הַחֲנוּדָה, שֶׁנִּגְנִז אִין הַפְּנוּהָ שֶׁהַתְּכַלֵּת הוּא הַלְכָתָא לְמַשִּׁיחָא, אֲלָא שְׁיִשְׁנָה בְּפוּעֵל וּא"א לְקִיָּמָה מִשׁוּם פְּחַד הַמַּלְכוּת (רַמְבַּ"ן), אוֹ שֶׁבְּפוּעֵל אִין אוֹתָהּ (הָרִי"ף וְהַחֲנוּדָה) וּא"א לְקִיָּמָה. אֶת הַמִּילָה 'נִגְנִז' אֶפְשָׁר לְבָאֵר לְפִי רַש"י נִגְנִז – וְשִׁתְּפַח.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

ד. מֶה נִשְׁכַּתְבַּהּ הַמֵּהֲרַח"ו בְּשֵׁם הָאֱר"י הַקָּדוֹשׁ עַל פִּי הַסּוּד יֵשׁ אֶת הַתְּכֵלֶת רַק בְּזִמָּן הַבֵּית אֵין הַפֶּשֶׁט נִשְׁאַחַר הַבֵּית אֵינֶנָּה, אֲלָא שְׁהֶאָרָה הִלְכָּה וּפְתַחְתָּה אוֹ פֶּשֶׁט דּוּמָה לְכָף. הוּבָא לְעֵיל הַהֶכְרַח לְכָף.

ה. הַבֵּית הַלְוִי מַעֲמִיד קִיר בְּרִזָּל נִשְׁלָא תַּהֲי' מִסֵּרַת שְׁלִילִית. סְבָרָא מְחִיבָתָּהּ הִיא אֵין אֲפִשְׁרוּת לְזוּז מִמֶּנָּה. עַל זֶה חוֹבָה לְדוּן - אִם יֵצְאוּ יְדֵי חוֹבָה בְּדַרְיָשְׁתוֹ הַמְּחִיבָתָּה שֶׁל הַבֵּית הַלְוִי.

ו. הַמַּשְׁג' סָפֵק' קִיָּם אִם יִשְׁנוּ צֵד אַחֲרֵי מִתְקַבֵּל גַּם אִם אֵינּוּ שְׁקוּל, אֲדָּהּ לֹא כָּל טַעֲנַת נִשְׁמָא יוֹצֵרֶת סָפֵק וְזֶה אִי"ה יִתְבָּרַר בְּהַמְשָׁךְ.

נִשְׁמָשׁוֹן: עֲתָה ר' מִנְשֵׁה הַתְּחֵל אֶת עֲצָם הַנְּדוּן בְּרִאיוֹת שֵׁינֵשׁ לָךְ נִשְׁאַתָּה לּוֹבֵשׁ אֶת הַתְּכֵלֶת הַנִּכּוֹן.

פֶּרֶק א'
דְּבָרֵי הַבֵּית הַלְוִי
וּתְחֵלַת הַבְּרִור

כַּנֶּף אִישׁ יְהוּדִי

דָּן: ר' מִשֶּׁה דְּבָרָנוּ בְּדִבְרֵי הַבֵּית הַלְלוּ, וּבִאֲרַתָּ שֶׁהוּא חֹמַת בְּרִזָּל מוֹל כָּל זֶהוּי, מִשּׁוּם שֶׁמִּמָּה נִפְשָׁה אִם הִיְתָה תָּמִיד אִיךָ יִתְכַּן שְׁעַם יִשְׂרָאֵל הַפְּסִיק לְהִטִּיל זֹאת בְּבִגְדוֹ, וְאִם הוּא מִיֵּן שֶׁנִּכְחַד מִהָעוֹלָם אִיךָ יֵשׁ לָהּ אוֹתוֹ. מָה אַתָּה עוֹנֶה עַל כֶּף בְּקִשָּׁר לְתַכְלֵת שֶׁל חֲלֹזֶן הַמּוֹרָקִס - הָאֲרָגְמוֹן קֹהֶה קוֹצִים?

מִשֶּׁה: דְּבָרֵי הָרַמְבַּ"ן לְעִיל נֹתָנִים לָנוּ אֲפִשְׁרוֹת לַעֲבוֹר אֶת קִיר הַבְּרִזָּל, הָרַמְבַּ"ן כּוֹתֵב שֶׁלֹּא יָרִים אִישׁ לְלוֹכְשׁוֹ מִלְּבַד מְלֻךְ גּוֹיִם, כְּלוּמָר שֶׁיִּשְׁנֶה גִזְרֵת מְלָכוּת שֶׁלֹּא לְלוֹכְשׁוֹ.

שְׁמִשׁוֹן: גַּם אִם כֵּן, הֲרֵי הִרְבֵּה מַעַם יִשְׂרָאֵל מָסְרוּ נַפְשׁ עַל קִיּוֹם מַצּוֹת.

מִשֶּׁה: בְּבִרְוֹר הַגִּזְרוֹת שֶׁהָיוּ, הַגִּזְרָה לֹא הִיְתָה עַל שְׁמִירַת מַצּוֹת כָּלֵל, אֲלֹא אֵף עַל גּוֹיִם לֹא לְצַבֵּעַ בְּחֲלֹזֶן הַתַּכְלֵת.

שְׁמִשׁוֹן: חֹבֶת הַהוֹכָחָה הִיא עֲלִידָה, מִהֵיכָן יוֹדֵעַ אַתָּה שֶׁהוּא הַמּוֹרָקִס שֶׁאַתָּה לוֹבֵשׁ.

דָּן: לְדִבְרֵיךָ ר' מִשֶּׁה כָּל תַּכְלֵת שֶׁאִי מִי יִמָּצֵא, הוּא יֹאמַר שֶׁאֵין טַעֲנָה שֶׁל מַסֶּרֶת שְׁלִילִית כִּי הֲרֵי הִיְתָה גִזְרָה, כֵּן כְּתוּב בְּרַמְבַּ"ן.

מִשֶּׁה: זֶה נִכּוֹן אֲךָ לֹא מְדִיק, לוֹמַר עַל בַּעַל חֵי יָמֵי שֶׁאֵין שׁוּם יָדִיעָה בְּקִשָּׁר אֵלָיו – שֶׁהִיְתָה גִזְרָה עֲלָיו מִשּׁוּם שֶׁהוּא הַתַּכְלֵת – קִשָּׁה לְקַבֵּל, מִשּׁוּם שֶׁהִיְתָה נְכוּצָה כָּל כֶּף שֶׁכָּל עַם יִשְׂרָאֵל הַפְּסִיק בְּגִלְגָּלָה אֶת הַתַּכְלֵת, הֲרֵי הִיְתָה עַל מִיֵּן מַסֶּסִּים, וְאוֹתוֹ הַמִּין קִיָּם בְּכָל הַדְּרוֹת וְלֹא יוֹדְעִים עֲלָיו מֵאוּמָה?

אֲךָ נִחְזֹר לְגוֹפּוֹ שֶׁל עֲנָן, יֵשׁ לָנוּ דְּבַר בְּרִוֹר: בְּכַתְבֵּי הַגּוֹיִם שֶׁנִּשְׁמְרוּ מִהַתְּקוּפוֹת הָהֵם נִכְתָּב שֶׁעַל הַפּוֹרְפּוֹר הִיְתָה גִזְרָה, וְהָיוּ כַּמָּה גִזְרוֹת בְּתַאֲרִיכִים שֶׁל מֵאוֹת שָׁנִים הַפְּרָשׁ. חֵלֶק עוֹד מִתְּקוּפַת הַתַּנְאִים, חֵלֶק מִתְּקוּפַת הָאֲמֹרָאִים, וְהָאֲחֵרוֹנָה לְקִרְאָת סוּף הָאֲמֹרָאִים, שֶׁכָּפִי הִזְדוּעַ לָנוּ נִשְׁאָרָה צְבִיעֵת הַתַּכְלֵת בְּמִדָּה מוֹעֲטָה בְּלִבָּד עַד שֶׁהוֹפְסָקָה כְּלִיל.

שְׁמִשׁוֹן: אִם כֵּן אִיךָ צָבַעוּ תַּכְלֵת בְּזִמְן הָאֲמֹרָאִים הֲרֵי הִיְתָה גִזְרָה, וּבִיּוֹמֵר הֲרֵי הַגִּזְרָה הַחֲלָה עוֹד בְּזִמְן שֶׁהַבֵּית הָיָה בְּנוֹי, וְאִיךָ יִתְכַּן גִּזְרֵת הָרֹמָאִים – שֶׁלְּדִבְרֵיךָ גִּזְרָה קִשָּׁה הִיְתָה – וְכֵהֵן עוֹמֵד וּמִשְׁמֵשׁ בְּתַכְלֵת?

כַּנֶּפֶר אִישׁ יְהוּדִי

מִשָּׁה: רֹאה ר' שְׁמִשׁוֹן, כִּמָּה פְּעָמִים בְּדִיוֹן זֶה בָּאִים אָנוּ לְנִקְדָּה קִשָּׁה שְׁבַעֲצָם אֵינָה קִשָּׁיָא עַל הַמּוֹרֶקֶס אֲלֵא עַל דְּבָרִים אַחֲרִים, בְּרֹוב הַדְּבָרִים הַקִּשָּׁיָא הִיא בְּלִמּוּד, וּבְחֻלְק יִשְׁנֹו קִשָּׁי בְּמַצִּיאֹת. בְּאִשְׁר יִשְׁנֹו קִשָּׁי אֵין זֶה מִן הַנִּכּוֹן לֹאמֹר: 'אֵינְנוּ מְבִינִים - סוֹגְרִים אֶת הָעֵינָן - וְשְׁלוֹם עָלֶיךָ נִפְשִׁי', אִם יִשְׁנֹו קִשָּׁי צָרִיךְ לְנִסּוֹת לִישָׁב, וְאִם הַקִּשָּׁי הוּא בְּמַצִּיאֹת צָרִיךְ לְנִסּוֹת לְחַשֵּׁב מַה אַרְעֵי וְאִיךָ הַדְּבָרִים מְסַתְּדִים.

שְׁמִשׁוֹן: בְּאֵר אֶת דְּבָרֶיךָ לְעֵינֵינוּ.

מִשָּׁה: בֹּא וּנְחַשֵּׁב, הֲרִי אִם הֵיטָה גְזֵרָה שְׁנִגְזְרָה כִּמָּה וְכִמָּה פְּעָמִים בְּמִרְחָקֵי זְמַן שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, יֵשׁ כָּאֵן קִשָּׁי מַצִּיאֹתֵי לִשָּׁם מָה נִצָּרְכוּ מִלְכֵי רוּמֵי הָרִשְׁעִים לְגֹזֵר אֶת אוֹתָהּ הַגְזֵרָה שׁוֹב וְשׁוֹב? וּמִשׁוּם שְׂאִין לָנוּ יְדִיעָה מְחֻלָּטָה בְּטִיב חֲקֵי הָרוֹמָאִים וְהַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם עַד כִּמָּה עָמְדוּ עַל כָּל גְּזֵרָה וּלְהִיכֵן הִיא הַתַּפְשֻׁטָּה, וְיָדוּעַ הַמַּעֲשֵׂה בַגִּמ' עִם רִיב"ח וְאַדְרִיאָנוֹס קִיסָר⁹, צָרִיךְ לֹאמֹר שֶׁהֵיטָה מַצִּיאֹת כְּזוֹ שְׂאֵמָנָם נִגְזְרָה גְזֵרָה אֲבָל לֹא קִיּוּמָהּ, אוֹ מִשׁוּם שֶׁלֹּא הֵיטָה הֵיכָלָת בִּיָּדָם לְכַפּוֹת הַכֹּל, אוֹ שֶׁהֵם עֲצָמָם לֹא עָמְדוּ עַל כָּךְ לְגַמְרִי. אֲבָל זֶה צָרִיךְ לֹאמֹר לֹא קִשָּׁר לְמוֹרֶקֶס שְׁבִינְדִינוּ וְכִנ"ל, אֲךָ מַה שְׂיָדוּעַ לָנוּ הוּא שֶׁכִּמָּה פְּעָמִים חֲדָשׁוּ אֶת הַגְזֵרָה עַל חֲלִזוֹן הַמּוֹרֶקֶס וּבְאוֹתָן הַתְּקוּפּוֹת בְּעֶרְךָ יֵשׁ לָנוּ סְמוּכִין שֶׁהַחֲלָה יִרִידָה בְּתַפּוּצַת הַתְּכֵלֶת, עַד שֶׁהוֹפְסָקָה כְּלִיל.

אֵין לָנוּ יְדִיעָה בְּרוּרָה גַּם בְּמִקּוּרֹותֵינוּ בְּאִיזוֹ תְּקוּפָה בְּדִיוֹק הַפְּסָקָה הַתְּכֵלֶת, הַמִּקּוּר הַקָּדוּם בְּיוֹתֵר - כְּמַדְמִנִי - שְׂאִין תְּכֵלֶת כָּלֵל הוּא רַב שָׁר שְׁלוֹם גָּאוֹן שְׁכַתֵּב (שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה סִקֵּנ"ט) 'כִּשְׁהֵי תְּכֵלֶת בִּיד יִשְׂרָאֵל'¹⁰.

גַּם דְּבָרֵי הָרַמְבַּ"ן שְׁכּוֹתֵב מִפְּרֶשׁ שֶׁלֹּא יָרִים אִישׁ לְלוֹבְשׁוֹ מִלְבָּד מִלֶּךְ גּוֹיִם שְׁזֶה כְּיָדוּעַ כְּנוֹי לְרֹאשׁ הַטְּמֵאָה הַנוֹצְרִית¹¹ - תּוֹאֵם אֶת הַיָּדוּעַ הַסְּטוּרִית שֶׁרַק הָרֹאשִׁים שְׁלֵהֶם יוֹכְלוּ לְלוֹבְשׁוֹ וְאֵף כֹּךְ נִרְאֶה בְּצִיּוּרִים הַעֲתִיקִים שְׁלֵבְשׁוֹ הַמְּלָכִים בְּגָדִים בְּצִבְעֵי הַפּוֹרְפּוֹר.

⁹ מדרש רבה רות (פ"ג): אַדְרִיאָנוֹס שְׁחִיק טְמֵא שָׂאֵל לִר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִינָה, א"ל אֲנִי טֵב מִמֶּשֶׁה רַבִּי, א"ל לְמָה, דְּאֲנִי חֵי וְהוּא מֵת, וְכִתִּיב כִּי לִקְלֵב חֵי הוּא טוֹב מִן הָאֲרִיָּה הַמֵּת. אָמַר לִיהִ יָכוֹל אֶתְּ לִגְזֹר דְּלֵא יִדְלַק בְּרִישׁ נֹר תִּלְתָּא יוֹמִין, אָמַר לִיהִ אֵין, לְעֵדֵן עֲמִיא סִלְקוֹן תְּרִוּיָהוֹן עַל אִיגֵר פִּלְטִין חֲמִי תִנְנָא סִלִּיק מִן רַחֲקִי. א"ל מַה כֵּן, א"ל אִיפְרָכִיא בִישׁ, עָאֵל אִסְיָא וּבִקֵּר יִתִּיה, וְא"ל עַד דְּשִׁתִּי חֲמִימִי לֹא מִיתְסִי. א"ל תִּפְח רֹוחִיה, עַד דְּאֶתְ קִיָּם בְּטֵלָה גְזֵרְתָּ, וּמִשָּׁה רַבִּנוּ מַשְׁעָה שְׁגָזַר עֲלֵינוּ לֹא תִבְעֵרוּ אִשׁ בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשְּׁבִת לֹא מִדְּלִיק יְהוּדָאֵי נֹר בְּשִׁבְתָּא. מִיּוֹמוֹהִי וְעֵדִין לֹא נִתְּבַטְּלָה גְזֵרְתּוֹ עַד הַשְּׁתָּא, אֲמַרְתָּ אֶת כֵּן דְּאֲנִי טֵב מִיָּה.

¹⁰ אֲמַנְם אֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ פ' שֶׁלַח 'אֵין לָנוּ אֵלָא לֵבָן', אֲבָל מוֹכַח שֶׁבְּזִמָּן הַתְּנָאִים וְדָאֵי שֶׁהִיא תְּכֵלֶת, וְכִידוּעַ חֲלִיק מִהַמִּדְרָשׁ הוֹסִיפוּ בְּתַקּוּפָה מְאוּחֶרֶת.

¹¹ לִשׁוֹן הָרַמְבַּ"ן (לֶךְ לֶךְ יֵד א) וּמֶלֶךְ גּוֹיִם הַמֶּלֶךְ עַל עַמִּים שׁוֹנִים אֲשֶׁר שְׁמוֹהֻ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקִצִּין, רִמַּז לְמֶלֶךְ רוּמִי אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ עַל עִיר מְקוּבַצַת מַעֲמִים רַבִּים, כִּיתִים וְאֲדוּם וְיִתֵּר גּוֹיִם.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

דָּן: אָמְנָם זֶה נִשְׁמַע יָשׁוּב נָכוֹן, אֲךָ יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שְׁאֵם סוֹף סוֹף הֵייתָה גִזְרָה בְּתַאֲרִיךְ קוֹדֶם, וְיוֹדְעִים אֲנִי שְׁחֻכְמֵי הַגֹּמ' צָבְעוּ בְּתִכְלֵת לֹא עַל הַתִּכְלֵת הַזֶּה מְדַבֵּר.

מִשָּׁה: נִחְשָׁב בְּהַגִּיוֹן - הֵרִי כִּדֵּי שְׁהַתִּכְלֵת תִּפְסֵק מֵעַם יִשְׂרָאֵל כְּלוּ מִכָּרַח שְׁקָרָה דְּבָר בְּסֹדֶר גָּדֹל עֲצוּם, וְיֵשׁ בְּיָדֵינוּ אֶת הַנְּתוּנִים הַבָּאִים: א. לֹא יָדוּעַ לָנוּ שְׁהִיעֵלְמוֹת הַתִּכְלֵת הֵייתָה בְּאֶפֶן נָסִי כְּנִיִּסִּי יִצִּיאַת מִצְרַיִם שְׁיֹם אֶחָד הַכֹּל נֶעֱלַם וְכִדּוּמָה. ב. הֶרֶמֶב"ן כּוֹתֵב שֶׁבְּזִמְנֵנוּ הַתִּכְלֵת נִמְצְאָת אֲלָא שְׁיֵשׁ גִּזְרָה שָׁרָק מֶלֶךְ הַגּוֹיִם יוֹכֵל לְלוּבְשׁוֹ. ג. הַדְּבָר הַיִּחִיד שְׁיֵשׁ יָדִיעָה הַסְטוּרִית שְׁהֵייתָה גִזְרָה כְּזוֹ גְּדוּלָּה לְגִבּוֹ הוּא הַפּוֹרְפּוֹר. ד. בְּאוֹתָהּ גִּזְרָה נִכְתָּב שָׁרָק רֹאשִׁי הַשְּׁלִטוֹן (וְהַנְּצָרוֹת) יוֹכֵלוּ לְלוּבְשׁוֹ - זֶה מִתְּאִים עִם דְּבָרֵי הֶרֶמֶב"ן. ה. הַתַּאֲרִיכִים שֶׁבָּהֶם חֲדָשָׁה הַגִּזְרָה תּוֹאֲמִים אֶת הַסִּימּוּכִין שְׁיֵשׁ לָנוּ אֲלָא שְׁזֶה בְּעֶרְךָ וְלֹא מְדִיק מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא נִמְסַר לָנוּ בְּדַבְּרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְמַן מְדִיק בּוֹ הוֹפְסֵק הַתִּכְלֵת. אֵין שׁוֹם מָקוֹר אַחֵר מֵאִיזָה שֶׁהוּא גָּאוֹן אוֹ רֹאשׁוֹן, וְכֵן לְהַבְדִּיל אֲא"ה מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם, שְׁהֵייתָה סְבָה אַחֶרֶת אוֹ גִּזְרָה אַחֶרֶת בְּהִיעֵלְמוֹת הַתִּכְלֵת. ז. בְּאוֹתָהּ גִּזְרָה נִמְאָר שְׁחֻלְזוֹן הַמּוֹרְקָס צוֹבֵעַ כָּחֹל.

נִשְׁמָשׁוֹן: בְּנְתוּנִים אֵלֹי, קִנְשָׁה לוֹמַר, שְׁאֵין זֶה הַפּוֹרְפּוֹר.

דָּן: זֶה נָכוֹן אָמְנָם שְׁרַחֲוֹק לוֹמַר שְׁאֵינוּ הַפּוֹרְפּוֹר, אֲךָ עֲדִין צָרִיךְ בְּסוֹס נוֹסֶף לְכֹךְ שְׁזֶהוּ הַתִּכְלֵת שֶׁדְּבָרָה עָלָיו הַתּוֹרָה וְדַבְּרוּ חז"ל.

נִשְׁמָשׁוֹן: ר' דָּן! אַתָּה אֵגוֹז קִנְשָׁה לְפָצִיחַ...

מִשָּׁה: לְתַשׁוּמַת לְבָרָה ר' דָּן בְּאַחַת הַגִּזְרוֹת נִכְתָּב כֹּךְ "לְשׁוֹם אָדָם פָּרְטִי לֹא יִנְתֵּן רִשְׁיוֹן לְצָבֵעַ אוֹ לְמַכּוֹר מוֹצָרִי פּוֹרְפּוֹרָא מְשִׁי אוֹ צִמְרָא שְׁנִקְרָא בְּלֹאטָה אוֹקְסִיבִּלֹאטָה וְהִיִּקְיִנְטִינָה, וְמִי שְׁיִמְכֹר מִהַמּוֹרְקָס הַנִּזְכָּר - עָלָיו לְדַעַת כִּי הוּא מְסַתֵּפֵן בְּאִבּוֹד רְכוּשׁוֹ כְּמוֹ גַּם חֲיָיו..."

בְּסֹפֶר שְׁלִטֵי הַגְּבוּרִים (הֶרֶאשׁוֹן, לְרַבְּנוֹ אַבְרָהָם הֶרּוֹפֵא פֶּרֶק ע"ט) כָּתֵב דְּבָרִים מְפָרְשִׁים בְּהַחֲלִט: "וְהַמֶּלֶךְ הַזֶּה 'בְּלֹאטָה' יֵשׁ לָהּ ב' מִשְׁמַעוּיּוֹת כְּפִי הַפֶּרֶשׁ הַלְשׁוֹנוֹת כִּי בְּלִשׁוֹן לֹאטִינוּ רּוֹצֶה לוֹמַר עֵשׂ הָאוֹכֵל הַבְּגָד וּבְלִשׁוֹן יוֹן ר"ל רִמָּשׁ הֵיךְ הַנִּקְרָא פּוֹרְפּוֹרָא וְהוּא הַחֲלִזוֹן שְׁצוֹבֵעִין בּוֹ הַתִּכְלֵת". עוֹד כָּתֵב שָׁם: "...וּפּוֹאֵלוּ הֶרּוֹפֵא הַיּוֹנִי קִרְאָה הַצִּפְרָן הַמְּבוֹשְׁמֵת בְּהִשְׁאָלָה 'בְּלֹאטָה' גַּם כִּי בְּמָקוֹם הַזֶּה אֵינָה הַחֲלִזוֹן, יֵשׁ מִהִינּוּם שְׁקוֹרְאִים אוֹתָהּ בְּלֹאטָה בִּיזְאֲנִצִּיאוֹן לְפָרֶשׁ שְׁאֵינָה הַפּוֹרְפּוֹרָא..." עכ"ל. כְּלוֹמַר שְׁהוֹסִיפּוּ מֶלֶךְ -

כַּנֶּף אִישׁ יְהוּדִי

ביזאנציאון כְּדִי לְהַבְדִּיל מֵה'בלאטה' שֶׁהִיא חֲלִזוֹן הַפּוֹרְפוֹרָא. וְכֵן בְּתַרְגוּם הַשְּׁבָעִים מְתַרְגֵּם אֶת הַמֶּלֶךְ תַּכְלֵת בְּתוֹרָה 'יִיקִינְטִינָה'.

דָּן: לְפִי דְבָרֶיהָ פֶּעַת אֵין עַל מָה לְהַתְנַפֵּחַ הִיָּתָה גִּזְרָה עַל הַמּוֹרְקָס וְהוּא הַתַּכְלֵת וּבִזְזָה צָבָעוּ יִשְׂרָאֵל וּלְהַבְדִּיל הַגּוֹיִם, וְדָבָרִי הָרַמְבַּ"ן מְבָרְרִים אֶת הַעֲנָנִין בְּבִרְוֹר גָּמוֹר שֶׁזֶה הַטַּעַם שֶׁלֹּא לְבָשׁוּהוּ יִשְׂרָאֵל.

מִשָּׁה: עכ"פ, מֵה שֶׁהַעֲלִינוּ בְּבִרְוֹר, שֶׁעֲבָרְנוּ אֶת קִיר הַבְּרִזָּל שֶׁהַצִּיב לָנוּ רַבְּנוּ הַבֵּית הַלְוִי, יִשְׁנֹנו חֲלִזוֹן הַצּוֹבֵעַ תַּכְלֵת שֶׁלֹּא נַעֲלָם מִהָעוֹלָם, אֲלֹא שֶׁהִיָּתָה לְגַבִּי סִבָּה בְּרִוְרָה שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל לֹא צָבָע בּוֹ, הַסִּבָּה כְּתוּבָה בְּרַמְבַּ"ן. וּבִזְיָהוּי הַמִּין שֶׁעָלָיו יִשְׁנָה אֶת הַסִּבָּה, יֵשׁ לָנוּ אֶת הַיִּדְעָה הַהִסְטוֹרִית שֶׁמִּדְּבָר בְּחֲלִזוֹן הַפּוֹרְפוֹרָא. וּמִתְיַשְׁבֵּת עִם כָּל הַנִּתּוּנִים.

שְׁמִשׁוֹן: וּמִנִּין לָהּ שֶׁהָאֲרָגְמוֹן קָהָה הַקּוֹצִים שֶׁאֵתָה לּוֹבֵשׁ – הוּא הַפּוֹרְפוֹרָא.
מִשָּׁה: זֶה אִי"ה נִדְבָר לְהֵלֵן.

דָּן: בְּכָל אַפֵּן מִדּוּעַ בְּדָבָרִי חֲז"ל אֵין אֶת הַמֶּלֶךְ 'פּוֹרְפוֹרָא'?

מִשָּׁה: יֵשׁ וַיֵּשׁ, לְשׁוֹן הָרֵאבֶּז"ה: (בְּרִכּוֹת כה): מֵאִמָּתִי קוֹרִין [אֶת] שְׁמַע בְּשַׁחֲרִית מִשְׁפִּיר בֵּין תַּכְלֵת לְלָכָן ר"א או' בֵּין תַּכְלֵת לְפָרְתִי. וְקַבְלָתִי שֶׁיֵּשׁ מִין צָבָע שְׁקוֹרִין בְּרִתִּי וְדוּמָה לְתַכְלֵת. וְגִרְסִינֹן בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין תַּכְלֵת לְפָרְתִי בֵּין פּוֹרְפִירִין וּבֵין פְּרִיפִינִין, וְהוּא מַעִיל שְׁקוֹרִין בְּלִשׁוֹן לַע"ז פּוֹרְפִירָא וַיֵּשׁ שְׁדוּמָה לּוֹ קֶצֶת, עכ"ל.

וְגַם בְּאֶר"י הַקְדוּשׁ יֵשׁ כֵּן – זֶה לְשׁוֹן ר' חַיִּים וַיִּטָּאֵל בְּשֵׁם הָאֶר"י הַקְדוּשׁ בְּסִפְר לְמוֹדֵי הָאֲצִילוּת: וְדַע כְּשֶׁנִּהְרַג אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל ע"י אֲמוֹת הָעוֹלָם אַע"פ שֶׁאֵינוּ צָדִיק, כִּיּוֹן שֶׁקָּבַל עוֹנָשׁוֹ בְּזֶה שֶׁנִּהְרַג בְּלֹא מִשְׁפָּט, מִיָּד בָּא אֹרְפִנְיָא"ל וְלֹקַח נִשְׁמָתוֹ. וְתַכְּף מְעוֹרָר יוֹחֲצִיפְרִי"ן לְקִרְאָתוֹ וְלֹקַח הַנִּשְׁמָה מִיָּד אֹרְפִנְיָא"ל, וּמִכְנִיסוֹ בְּפֶתַח שֶׁהוּא מְמַנָּה עָלָיו וְחֹקֵק נִשְׁמָתוֹ. וְיָמָּה שֶׁאֲרַע בָּהּ בְּפּוֹרְפִירָא דְּמִלְכָּא שֶׁהִיא מִצַּד דְּרוֹם, וּפּוֹרְפִירָא הוּא שֵׁם אֱלֹהִי"ם בְּמַלְוֵי הַיָּם, כִּי זֶה נִקְרָא פּוֹרְפִירָא דְּמִלְכָּא וְנִקְרָא בְּגָד תַּכְלֵת. וְאִח"כ מְבַהֵיק יוֹתֵר וְנִקְרָא נוֹר (אוֹלִי צ"ל נֹר) דְּלֹקָה, וְלַע"ל יִתְלַבֵּשׁ הַקַּב"ה לְבוּשׁ אָדָם זֶה וַיִּנָּקֵם דָּם עֲבָדָיו הַשְּׁפוּף וּזְמ"ש מִדּוּעַ אָדָם לְלַבּוֹשָׁה, ע"כ.

אֲמָנָם נִכּוֹן שֶׁהַפּוֹרְפוֹרָא בְּדֶרֶךְ כָּלָל הוּא שֵׁם הַבְּגָד וְנִקְרָא כָּף מִשּׁוּם שֶׁכָּף נִקְרָא חֲלִזוֹן הַפּוֹרְפוֹרָא. וְכִמוֹ קָלָא אֵילָן שֶׁהוּא שֵׁם שֶׁל צִמַּח וְאָמְרוּ חֲז"ל הַתּוֹלָה קָלָא אֵילָן בְּבִגְדוֹ,

כַּנֶּף אִישׁ יְהוּדִי

וברור שלא תלה בבגדו צמח. ונכון גם כן שמשוים שבמשפחת הפורפור היתה אפשרות לצבע ג"כ ארגמן, לכן בגד ארגמן גם נקרא פורפור – אף יחסו את התכלת לפורפור"ר. המלכים צבעו בו את בגדיהם מחמת יוקרו וכפי הידוע לנו לבשו ג"כ עם בגד הצבוע ארגמן. וכך באר הרמב"ן את הטעם לבגדים אלו מפאת שזהו בגד חשוב למלכים, לכן בהרבה מקומות נקרא הפורפורא כבגד מלכות.

שמשון: אבל היינו צריכים לראות מלה זו לפחות כמה פעמים בפרק 'התכלת'?

משה: המלה 'גט' נקראת בארמית (גיטין פה:) 'ספר תירוכין ואגרת שבויקין', ובגמ' נכתב לשון זה רק לגבי הלשון של כתיבת הגט, ולולי זאת יתכן שהמשג 'ספר תירוכין' לא היה מזכר כלל, משום שחז"ל קראו לזה גט בשפתם שלהם. והוא הדין לתכלת חז"ל קראו בלשון תכלת שפתוב בתורה או חלזון. אבל אחרי שמצאנו בדברי הראב"ה בשם הירושלמי ודברי האר"י הקדוש, זהו התכלת ולא אחר.

דן: אם כן אין מקום להתווכח. אם פתוב בראב"ה בשם הירושלמי שהתכלת הוא פורפורא ויש את דברי ר' חיים ויטאל בשם האר"י הקדוש למה צריך דבר נוסף.

שמשון: ואף אחד לא כתב אחרת, או שכתב שאינו הפורפור?

משה: אין וְלוֹ אֶחָד שכתב שהתכלת אינו הפורפור אף לא ברמז, וגם אף אחד מדור הגאונים והראשונים שכתב על חלזון אחר שהוא התכלת.

דן: תרשה לי להתעקש אולי לא זה הפשט בראב"ה ואולי הירושלמי שהיה לראב"ה איננו הירושלמי שלנו הרי אצלנו זה לא פתוב, שמעתי שאומרים זאת וכותבים זאת.

שמשון: גם קראתי שפתוב שאמנם זו התכלת אף זו תכלת של הגוים, והתכלת של התורה היא שונה.

משה: בקשר לתכלת התברר שאפשר לומר הכל... מה שטענת ר' שמשון, בירושלמי דידן להדיא שבין תכלת לפרתי הוא התכלת של מצוה¹². ור' דן, אם זו לא היתה הסוגיא המעשית של חלזון התכלת, האם היית מעלה בדעתך פשט אחר מלבד זאת שהפורפורא הוא מעיל התכלת? ואם יש את האר"י הקדוש שאומר כך מפרשות יש

¹² ירושלמי (ברכות פ"א ה"ב): מתני' מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן ר"א אמר בין תכלת לפרתן. עד הנץ החמה ור' יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה: גמ' כיני מתני' בין תכלת שבה ללבן שבה ומה טעמהו דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך לו. ומ"ט דרבי אליעזר וראיתם אותו כדי שיהא נפר בין הצבועים.

כָּנֶף אִישׁ יְהוּדִי

מָקוֹם לִפְקֶפֶק? וְאַף הֶרְמֵב"ן כּוֹתֵב בְּפִירוּשׁוֹ לְתוֹרָה שֶׁהִטְעַם שֶׁהַתּוֹרָה צִוְּתָה תְּכַלֵּת אֶת הַכֹּהֵן הוּא מִשּׁוּם שֶׁזֶה לְבוּשׁ מַלְכוּת, כְּלוּמָר שֶׁהוּא הוּא הַתְּכַלֵּת¹³. וְכֵן שְׁלֹטֵי הַגְּבוּרִים שֶׁמִּלְבַּד שֶׁהִיא חֹכֵם בַּתּוֹרָה מִרְבוּתִינוּ רֵאשׁוֹנֵי הָאֲחֵרוֹנִים הָיוּ לוֹ יָדִיעוֹת בְּכָל עֲנִינֵי הַלָּשׁוֹן וְהַמְחָקֵר.

דן: הדברים ברורים.

שמשון: אם אפשר לסכם מה שדברנו היום:

א. הראב"ה בשם הירושלמי כתב פורפורה"א, וזה הפשט באפן הפשוט, וכן האר"י הקדוש אמר פורפורה על התכלת. וכן כתב שליטי גבורים הראשון באפן שאין אפשרות לפרש לתרי אנפי.

ב. עליו היתה גזרה. ולא ידוע לנו שום סבה אחרת באיזה אפן שהוא, היאך הפסקה התכלת מישראל.

ג. כתב הרמב"ן שהתכלת של התורה הוא התכלת של מלכות שהעמים השתמשו בה. ולא ירים ידו ללובשו (כלומר בזמן הרמב"ן) מלבד מלך הגוים.

ד. להבדיל אא"ה בכתבי הגוים נאמר על הפורפורה שצבעו בו תכלת בזמנם.

דן: רק עליך ההוכחה ר' משה שמה שאתה לובש הוא הפורפורה.

משה: זה אי"ה נוכיח אחר כך, עתה עלינו להוכיח האם המורקס הוא מתאים עם דברי חז"ל ורבותינו הראשונים בזהוי התכלת. ובהמשך נאריך יותר בפירוט שדברנו בהם.

דן: הארכנו די להיום, אי"ה נמשיך מחר.

¹³ רמב"ן (שמות כח): לַכֹּהֵן וּלְתַפְאֶרֶת - שִׁיחִיהָ נִכְבֵּד וּמִפָּאֵר בְּמַלְבוּשִׁים נִכְבָּדִים וּמִפָּאֵרִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכֹּתוּב כִּתְּנָתוֹ יָכֵן פָּאֵר (שְׁעִיָּה סא י), כִּי אֵלֶּה הַבְּגָדִים לְבוּשֵׁי מַלְכוּת הֵן, כְּדִמּוּתָן יִלְבָּשׁוּ הַמְּלָכִים בְּזִמְנָן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּכִתְּנָתוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֵנֶת פָּסִים (בְּרֵאשִׁית לז ג), שֶׁפִּירוּשׁוֹ מְרַקְמֶת כְּדִמּוּת פָּסִים, וְהִיא כְּתֵנֶת תִּשְׁבָּץ כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי, וְהַלְבִּישׁוֹ כְּכֵן מַלְכֵי קֹדֶם. וְכֵן הִדְרֵךְ בְּמַעֲלֵל וּכְתֵנֶת, וְכִתּוּב וְעָלֶיהָ כְּתֵנֶת פָּסִים כִּי כֵן תִּלְבָּשְׁנָה בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלוֹת מַעֲלִילִים (ש"ב יג יח), וּפִירוּשׁוֹ כִּי עָלֶיהָ כְּתֵנֶת פָּסִים נִרְאִית וְנִגְלִית, כִּי הַמֶּנֶּהֱגָ לְלִבוּשׁ בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלוֹת מַעֲלִילִים שֶׁתִּתְעַלְפֶּנָּה בָּהֶן, וְנִמְצָא שֶׁכְּתֵנֶת הַפָּסִים עָלֶיהָ מִלְבוּשׁ עֲלִיוֹן, וְלִכֵּן אָמַר וּכְתֵנֶת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קֶרַעַה.

וְהַמְצָנֶפֶת יְדוּעָה גַּם הַיּוֹם לְמַלְכִּים וְלַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים, וְלִכֵּן אָמַר הַכֹּתוּב בְּנִפְלֵ הַמְּלָכוֹת הַסֵּר הַמְצָנֶפֶת וְהֵרֵם הָעֶטְרָה (יחזקאל כא לא), וְכֵן כְּתוּב וְצִנִּיף מְלוּכָה (שְׁעִיָּה סב ג), וְכֵן יִקְרָא הַכֹּתוּב פָּאֵרִי הַמְּגֻבְעוֹת (לְהֵלֵן לט כח), וְכִתִּיב פָּאֵרִי פְּשָׁתִים יִהְיוּ עַל רֵאשִׁים (יחזקאל מד יח), שֶׁהֵם פָּאֵר וְשִׁבְחַ לְמַכְתִּירִים בָּהֶם. וְהַאֲפוּד וְהַחֲשֹׁן לְבוּשׁ מַלְכוּת, כְּעִנְיָן שֶׁכְּתוּב וְהַמִּנִּיכָא דִּי דִּהְבָּא עַל צוּאֲרָךְ (דְּנִיָּאל ה טז). וְהַצִּיץ נִזָּר הַמְּלָכִים הוּא, וְכִתִּיב (תְּהִלִּים קלב יח) יִצִּיץ נִזְרוֹ. וְהֵם זֶהָב וְאַרְגָּמָן וְתַכְלֵת, וְכִתִּיב (שם מה יד) כָּל כְּבוֹדָה בֵּת מֶלֶךְ פְּנִימָה מִמִּשְׁבָּצוֹת זֶהָב לְבוּשָׁה, וְכִתִּיב (דְּנִיָּאל ה טז) אֲרָגוֹנָא תִּלְבָּשׁ וְהַמִּנִּיכָא דִּי דִּהְבָּא עַל צוּאֲרָךְ. וְהַתְּכַלֵּת גַּם הַיּוֹם לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ לְלָבֵשׁ חוּץ מִמֶּלֶךְ גּוֹיִם, וְכִתִּיב (אַסְתֵּר ח טו) וּמִרְדָּכִי יִצָּא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלִבוּשׁ מַלְכוּת תְּכַלֵּת וְחֹרֵר וְעֶטְרַת זֶהָב גְּדוּלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן, וְהַתְּכַרִּיךְ הוּא הַמַּעֲלִיל שֶׁיַּעֲטֹף בוֹ:

כַּנֶּף אִישׁ יְהוּדִי

שְׁמִשׁוֹן: רַק עוֹד מִלָּה אַחַת לְהִיּוֹם, עֲנִין זֶה לְמַדְנִי מוֹסֵר וְלֹא יוֹקֵא לְגִבִּי הַתְּכֵלֶת, כִּמָּה לֹא נָכוֹן לְהַחֲלִיט דְּבָרִים לְפִי הַלֵּךְ רוּחַ וְלֹא בְּדִיקָה, בְּתַחֲלַת הַשִּׁיחָה הָיִיתִי מְשַׁכְנֵעַ שֶׁהַטֵּלַת תְּכֵלֶת בְּצִיצִית זֶה מַעֲשֵׂה תַמְהוּנָה שֶׁאֵין לוֹ אֲחִיזָה, וְנִגְדַּד גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְכו', וְעַתָּה נִרְאִים הַדְּבָרִים אַחֲרֵת לְחִלּוּטִין.